

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку та фінансів

Кафедра обліку і оподаткування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика обліку будівельних матеріалів і запасних частин та аналіз
виробничих запасів підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Гарбуз А.В.
Керівник: Черненко К.В.
Рецензент: Карпенко Н.Г.

Полтава – 2022 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ.....	8
1.1. Економічний зміст виробничих запасів, методи їх оцінки.....	8
1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення	14
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ І ЗАПАСНИХ ЧАСТИН	20
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства.....	20
2.2. Облік наявності та використання будівельних матеріалів і запасних частин і відображення інформації у звітності	23
2.3. Податкові аспекти обліку операцій з виробничими запасами.....	36
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ.....	39
3.1. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства.....	39
3.2. Аналіз складу, структури та динаміки виробничих запасів.....	46
3.3. Забезпеченість суб'єкта господарювання виробничими запасами, аналіз їх використання та напрями оптимізації матеріального забезпечення підприємства.....	50
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	64
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. Створення виробничих запасів на підприємстві відбувається з метою забезпечення безперервності виробничого процесу.

У потоці господарських операцій важливою умовою є налагодження такої системи обліку, яка б відповідала на оперативні питання про наявність та оборотність оборотних активів, а також забезпечувала їх економне витрачання і збереження. Якість та змістовність інформації про виробничі запаси є запорукою релевантності показників діяльності підприємства, за допомогою яких забезпечується ефективність їх використання та приймаються рішення.

Даному питанню присвячені наукові праці таких вчених-класиків як Ф. Ф. Бутинець, М. Т. Білуха, Л. В. Жилкіна, О. С. Бородкін, П. П. Німчинов, В. Г. Лінник, Б. І. Валуєв, а також вчених-сучасників, які відмічають наявність виробничих запасів важливим елементом діяльності будь-якого підприємства та розглядають їх як вагомий складову частину матеріальних ресурсів, здатних приносити економічні вигоди. Разом з тим питання раціонального використання виробничих запасів завжди залишається актуальними та не у повній мірі розкритими, забезпеченість виробничими запасами – ключовою ознакою господарської діяльності підприємства, а ефективне їх використання головною передумовою прибутковості.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування існуючих методів обліку виробничих запасів та напрацювання рішень, що мають характер рекомендацій з удосконалення обліку будівельних матеріалів та аналізу виробничих запасів.

Для досягнення мети поставлено наступні завдання:

- дослідити поняття виробничих запасів;
- проаналізувати нормативні документи з обліку та контролю будівельних матеріалів та виробничих запасів на підприємствах;
- визначити шляхи удосконалення методів обліку та контролю наявності та списання будівельних матеріалів на підприємствах;

– здійснити аналітичну оцінку виробничих запасів на досліджуваному підприємстві за даними його обліку.

Об’єкт і предмет дослідження. Об’єктом дослідження теоретико-методичні засади обліку будівельних матеріалів та запасних частин і аналізу виробничих запасів підприємств. Предметом дослідження є облікові системи, що накопичують інформацію про наявність та використання будівельних матеріалів та запасних частин.

Наукова новизна одержаних результатів:

1) побудова алгоритм аналізу майнового стану: активів, основних засобів, дебіторської заборгованості, власного капіталу тощо. Узагальнено можливості використання даних «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» для проведення аналізу фінансового стану підприємства. Отримані результати аналізу даних «Балансу (Звіту про фінансовий стан)» дозволяють оцінити результативність роботи підприємства. Зроблені висновки дозволить розробити певний перелік заходів для покращання фінансового стану підприємства;

2) узагальнено особливості автоматизованої обробки інформації щодо наявності та руху запасів, що сприяє якісному та оперативному проведенню щоденних функціональних завдань та приймати управлінські рішення;

3) представлено алгоритм реєстрації інформації про виробничі запаси у бухгалтерському обліку від первинної документації до складання фінансової звітності. Дотримання запропонованої моделі забезпечить отримання достовірної та правдивої інформації, що дозволить користувачам звітності приймати обґрунтовані та виважені управлінські рішення;

4) становлено, що управління ризиками являє собою специфічний, відокремлений управлінський процес, який відіграє допоміжну роль в системі управління підприємством. Серед тенденцій управління ризиками господарської діяльності визначаємо такі, як доцільність організування підсистеми управління ризиками на підприємстві за її відсутності; необхідність проведення навчання фахівців різних підрозділів теоретичним та методичним основам управління ризиками; опрацювання, врахування, запровадження стандартів з управління

ризиками в підсистемі управління підприємством; запровадження інформаційної технології щодо управління ризиками; врахування інтересів зацікавлених сторін у процесі управління ризиками проєктів розвитку підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Рекомендації з впровадження заходів внутрішньогосподарського контролю поворотних активів, а саме – щодо визнання і повторного використання будівельних матеріалів сприятимуть економії ресурсів та допоможуть підсилити екологічну функцію обліку.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися на засіданнях науково-практичної конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти «Сучасні проблеми розвитку соціально-гуманітарної та економічної науки: шляхи вирішення очима молоді» (Полтава : ПДАУ, 2021), студентської наукової конференції Полтавської державної аграрної академії (Полтава : ПДАУ, 13 травня 2021 р.), науково-практичної конференції студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик (Полтава : ПДАУ, 2020), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 14 – 15 квітня 2022 р.) і отримали схвальну оцінку.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано тези: «Організаційно-інформаційна модель аналізу майнового стану підприємства», «Облік витрат виробництва: сутність та організація», «Особливості автоматизованої обробки інформації щодо наявності та руху запасів підприємства», «Особливості обліку запасних частин в агроформуваннях» у збірниках конференцій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

1.1. Економічний зміст виробничих запасів, методи їх оцінки

Для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовуються запаси, які є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства. Добре побудований, належним чином організований облік запасів, тобто якісна поінформованість про їх наявність та рух, мають суттєве значення в управлінні виробничою діяльністю кожного підприємства.

Виробничі запаси – важлива складова частина національного багатства країни. Матеріали – предмети, які є матеріально-речовою основою виготовленої продукції. Вони беруть участь у виробничому процесі одноразово і переносять свою вартість на кінцеву продукцію повністю, тому контроль їх збереження і раціонального використання має важливе значення [71].

Вагомий внесок у дослідження проблем обліку виробничих запасів зробили такі вітчизняні науковці, як А. В. Алексєєва, О. А. Бакурова, Т. В. Божидарнік, О. В. Болдуєва, О. І. Коблянська, О. П. Левченко, Н. М. Малюга, К. Є. Нагірська, Л. В. Нападовська, М. Ф. Огійчук, О. М. Рибалко, І. Б. Садовська, Н. М. Ткаченко та ін. Однак вивчення наукових праць свідчить про те, що й досі залишаються дискусійними теоретичні положення і важливі питання обліку виробничих запасів, що потребують удосконалення.

Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», що максимально відображає зміст МСФО 2 «Запаси», під запасами слід розуміти активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством [41].

Термін «запаси» у вітчизняній науковій літературі з'явився в період реформування бухгалтерського обліку в Україні з метою наближення його до міжнародних стандартів (додаток А.1). До цього часу ця категорія характеризувалась як: товарно-матеріальні цінності, предмети праці, матеріальні ресурси, виробничі ресурси тощо. Позиціонування виробничих запасів у складі матеріальних ресурсів підприємства зображено на рис. 1.1.

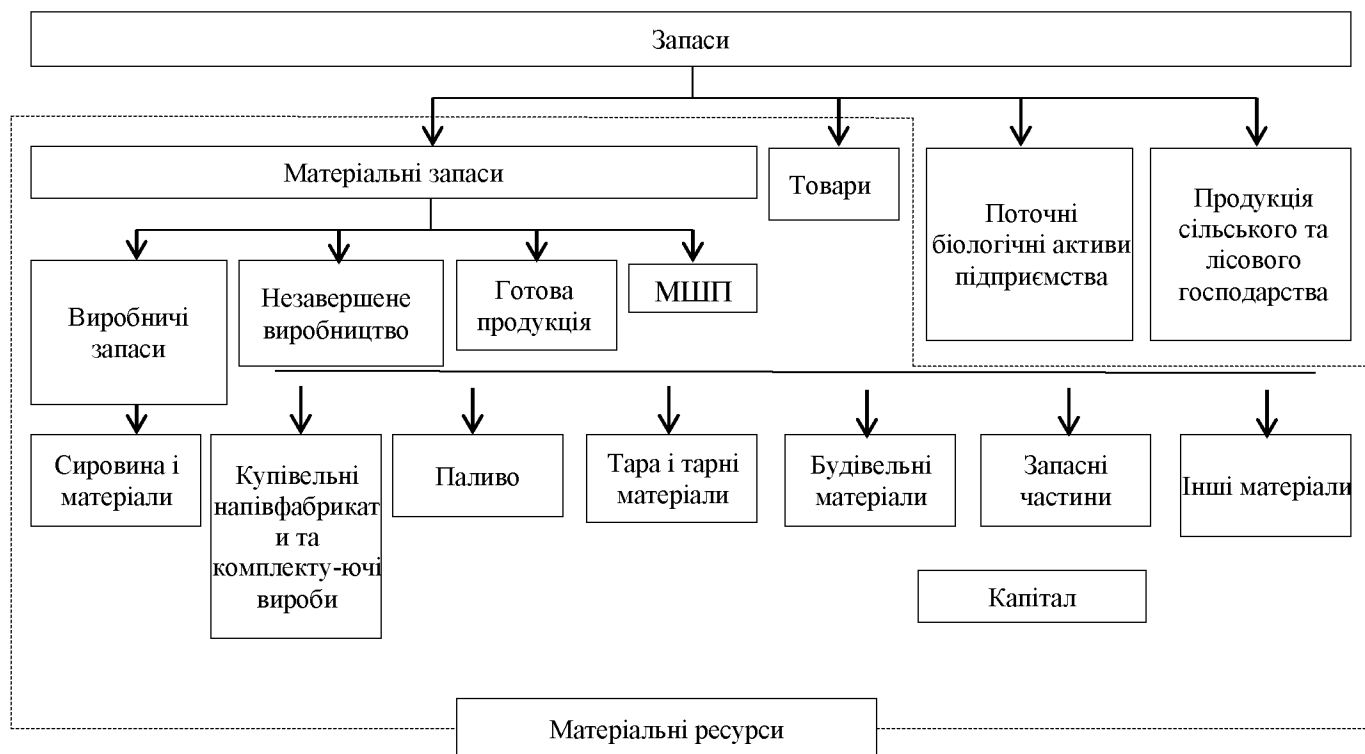

Рис. 1.1. Позиціонування виробничих запасів у складі матеріальних ресурсів підприємства [66]

Відтак, у бухгалтерському обліку поняття «виробничі запаси» розглядається як придбані або самостійно виготовлені вироби, які підлягають переробці на підприємстві (додаток А.2).

До цієї категорії відносять: паливо, сировину та матеріали, тара та тарні матеріали, будівельні матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, запасні частини, матеріали передані в переробку, матеріали сільськогосподарського призначення, а також інші матеріали.

Розглянувши погляди корифеїв бухгалтерського обліку на категорію «виробничі запаси», можна зауважити, що, наприклад, у роботах Ф. Ф. Бутинця

не відображаються джерела покриття витрат на виробничі запаси [51].

У працях відомих науковців існує відмінність у трактуванні це підтвердження про те, що розкриття суті будь - якої економічної категорії залежить від вибраного підходу до її визначення (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Сутність терміну «виробничі запаси»

Автор	Визначення
В. П. Завгородній	Виробничі запаси – це оборотні засоби, що включають у себе: сировину, основні та допоміжні матеріали, паливо, запасні частини, будівельні матеріали та обладнання до встановлення, малоцінні та швидкозношувані предмети.
Д. Міддлтона	Виробні запаси – це запаси підприємства, до складу яких входять: а) запаси матеріалів (сировини); б) незавершене виробництво; в) готова продукція.
Ф. Ф. Бутинець	Виробні запаси: а) придбані або самостійно виготовлені вироби, які підлягають подальшій переробці на підприємстві; б) частина оборотних засобів на підприємстві, ще не залучених до процесу виробництва і таких, що не надійшли на робочі місця; в) матеріальні елементи виробництва, які одноразово та повністю переносять свою вартість на новостворений продукт.
К. Л. Багрій	Виробничі запаси – це вартість запасів, малоцінних швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.
Н. Б. Кашена	Виробничі запаси – це вартість сировини, основних матеріалів, що становлять основи виготовленої продукції, придбаних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, допоміжних речовин.
І. К. Бірюкова	Виробничі запаси це сировина, матеріали, паливо, предмети та засоби праці, які кожне підприємство купує для виробництва продукції та інших господарських потреб.

Аналіз нормативних та літературних джерел свідчить про неоднозначність підходів вітчизняних і зарубіжних вчених до трактування терміна «виробничі запаси», визначення їх складових елементів, функціонального призначення та принципів віднесення запасів до складу виробничих (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Визначення терміна «виробничі запаси» в економічній літературі [35]

Автор	Активи	Засоби виробництва	Оборотні засоби	Предмети праці	Матеріальні ресурси	Матеріали	Виробничі запаси	Споживаються в операційному циклі	Призначені для виробництва продукції або подальшого перепродажу
П. І. Багрій		+			+				
А. С. Бородкин			+	+	+			+	
П. С. Безруких				+	+	+		+	
Ф. Ф. Бутинецъ	+			+			+	+	+
Г. А. Велш	+							+	+
Н. І. Верхоглядова					+			+	+
Н. М. Грабова	+			+		+	+	+	+
А. М. Коваленко	+		+					+	
М. В. Кужельний				+			+		
Л. В. Ліберман				+		+		+	
Д. Міддлтон							+		
Г. Мус									+
В. Д. Новодворський			+	+	+				+
В. В. Сопко			+			+	+		
В. І. Петрова			+	+		+	+	+	
М. С. Пушкар			+	+		+			+
Д. І. Річард					+			+	+
Л. О. Терещенко	+			+			+	+	+
Е. С. Хендриксен			+			+		+	
Є. С. Шара	+		+				+	+	+
В. Д. Шквір					+	+	+		

Критична оцінка існуючих визначень поняття «виробничі запаси» дає підстави виокремити такі основні підходи: переважна більшість економістів і вчених при висвітленні питань обліку запасів використовує визначення, наведене в НП(С)БО 9; окремі вчені ототожнюють поняття «виробничі запаси» і «матеріальні ресурси»; ототожнюються також такі поняття, як «запаси» й «виробничі запаси»; в окремих джерелах застосовується термін «товарно-матеріальні цінності»; ряд авторів до виробничих запасів, як частини предметів праці, не відносять малоцінні швидкозношувані предмети та незавершене виробництво [43].

Для раціональної організації обліку запасів важливе значення має їх науково обґрунтована класифікація (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Характеристика основних видів запасів

Класифікація групи за призначенням	Вид запасів	Характеристика
За призначенням і причинами утворення	Постійні	Частина виробничих запасів і товарних запасів, що забезпечують безперервність виробничого процесу між двома черговими поставками
	Сезонні	Запаси, що утворюються при сезонному виробництві продукції чи сезонному транспортуванні
За місцем знаходження	Складські	Запаси, що знаходяться на складах підприємства
	У виробництві	Запаси, що знаходяться в процесі обробки
	Понаднормові	Продукція, що відвантажена споживачу і ще ним не отримана, знаходиться в дорозі
За рівнем наявності на підприємстві	Нормативні	Запаси, що відповідають запланованим обсягам запасів, необхідних для забезпечення безперебійної роботи підприємства
	Понаднормові	Запаси, що перевищують їх нормативну кількість
За наявністю на початок і кінець звітного періоду	Початкові	Величина запасів на початок звітного періоду
	Кінцеві	Величина запасів на кінець звітного періоду
По відношенню до балансу	Балансові	Запаси, що є власністю підприємства і відображаються в балансі
	Позабалансові	Запаси, що не належать підприємству і знаходяться на ньому через визначені обставини
За ступенем ліквідності	Ліквідні	Виробничі та товарні запаси, що легко перетворюються на грошові кошти у короткий термін без значних витрат первісної вартості таких запасів
	Неліквідні	Виробничі та товарні запаси, які неможливо легко перетворити на грошові кошти у короткий термін і без значних витрат первісної вартості таких запасів
За походженням	Первинні	Запаси, що надійшли на підприємство ззовні від інших підприємств і не підлягли обробці на даному підприємстві
	Вторинні	Матеріали і вироби, що після первинного використання можуть застосовуватися вдруге на підприємстві
За обсягом	Вільні	Запаси, що знаходяться у надлишку на підприємстві
	Обмежені	Запаси, що знаходяться в обмеженій кількості на підприємстві
За сферою використання	У сфері виробництва	Запаси, що знаходяться у процесі виробництва (виробничі запаси, незавершене виробництво)
	У сфері обігу	Запаси, що знаходяться у сфері обігу
	У невиробничій сфері	Запаси, що не використовуються у виробництві

Наведена класифікація запасів забезпечує виконання основних завдань обліку виробничих запасів, серед яких: раціональне визначення одиниці обліку запасів та формування номенклатури-цінника; організація складського господарства; достовірне визначення первісної вартості запасів; визначення умов переоцінки запасів на дату балансу та методів їх оцінки в разі вибуття. Фактори впливу на виробничі запаси підприємства систематизовано на рис. 1.2.

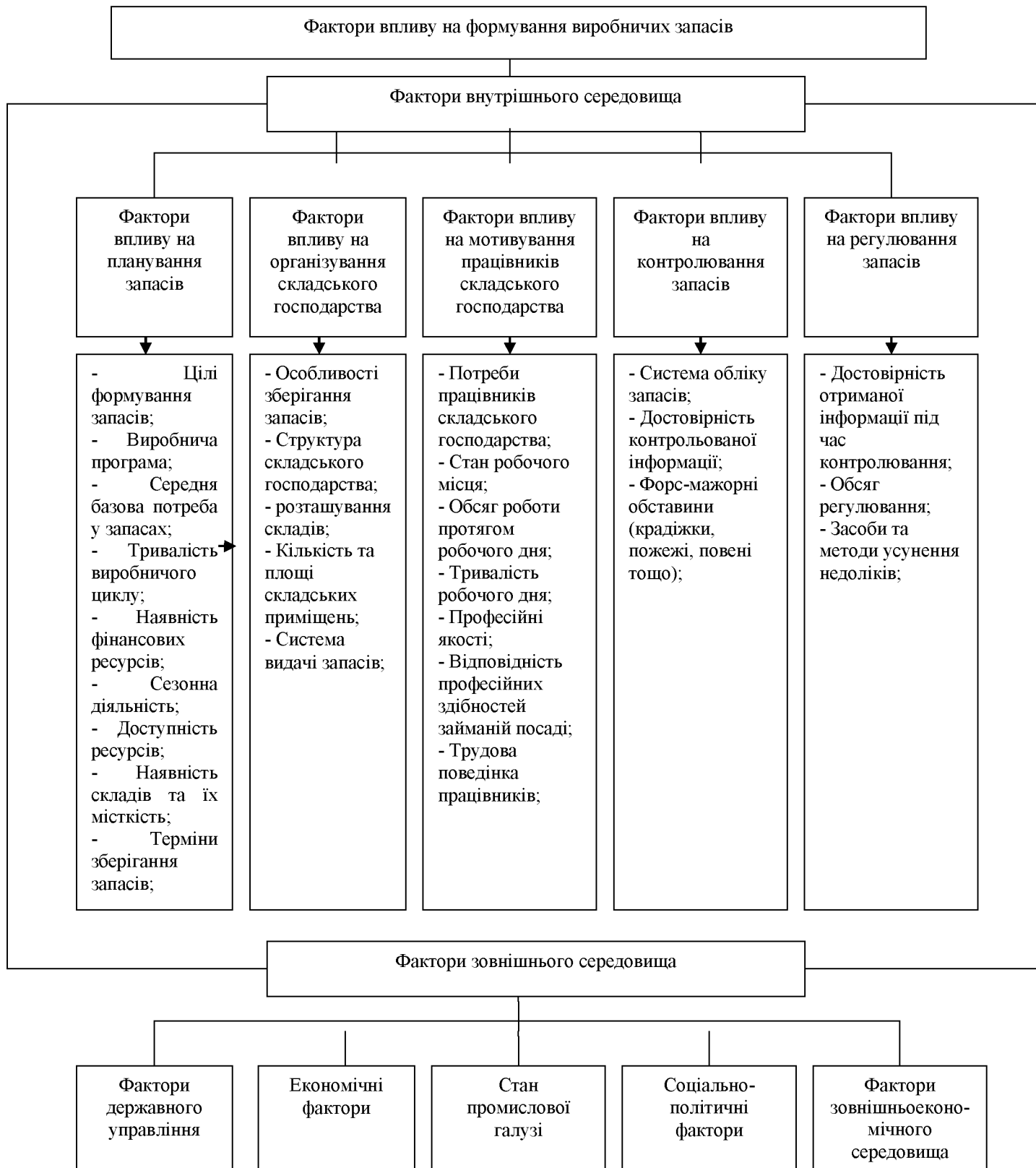

Рис. 1.2. Класифікація факторів, що впливають на виробничі запаси

Вивчаючи погляди різних науковців, можна зазначити, що більшість з них поділяє ці чинники на чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, прямої

та непрямой дії.

1.2. Стан дослідженості проблеми та наукові напрями її вирішення

Визначення первісної запасів залежить від способу їх надходження на ТОВ «XXX» (рис. 1.3).

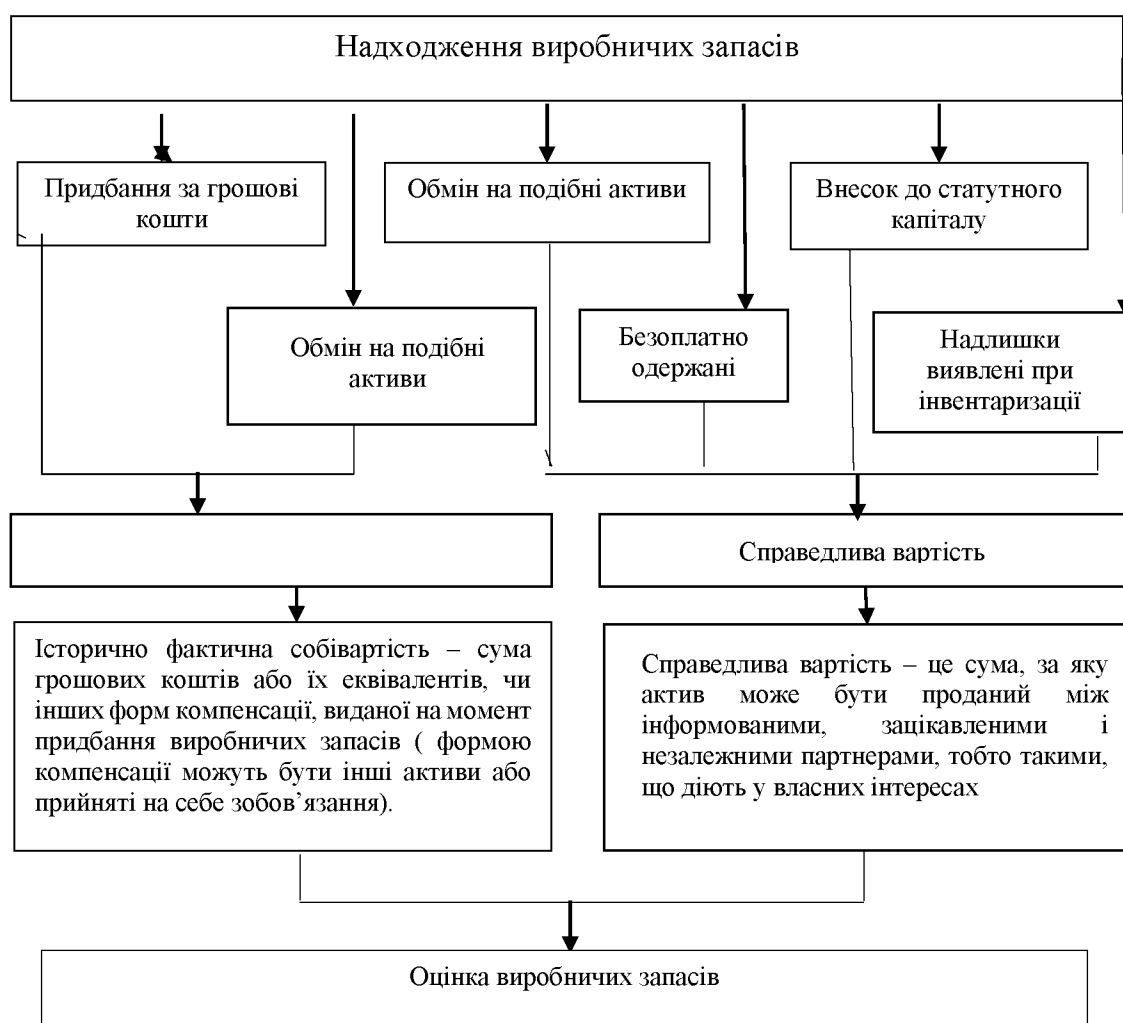

Рис. 1.3. Алгоритм формування первісної оцінки виробничих запасів підприємств [1, 3]

Зазначемо, що первісна вартість запасів визначається з залежності від способу їх надходження на ТОВ «XXX».

Формування первісної вартості запасів представлено на рис. 1.4.

Рис. 1.4. Формування первісної вартості запасів

Оцінка є важливим елементом методу бухгалтерського обліку і тісно пов'язана з іншими його складовими. Ключові підходи до оцінювання виробничих запасів представлено у додатку А.3. Відповідно до вимог НП(С)БО 9 «Запаси» оцінка запасів здійснюється в трьох випадках: при надходженні, при списанні і на дату складання звітності (додатку А.4).

При відпуску запасів у виробництво, продажу та іншому вибутті згідно п. 16 НП(С)БО 9 «Запаси» їх оцінка здійснюється за одним з таких методів: ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; середньозваженої собівартості; собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); нормативних затрат; ціни продажу [43] (додатку А.5).

Не включається одночасне застосування відразу декількох методів оцінки лише з одним обмеженням: для всіх одиниць бухгалтерського обліку запасів, що

мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один з наведених методів.

Тобто, допустима ситуація коли в обліку підприємства різні запаси оцінюватимуться по-різному, якщо є можливість підтвердити різницю в умовах їх використання. Основні завдання організації обліку виробних запасів представлено у додатку А.6.

Транспортно-заготівельними витратами вважаються будь-які витрати підприємства, пов'язані з транспортуванням запасів від постачальників (станцій, причалів) до місця їх використання. Витрати на перевезення товару, які покладаються на продавця, продавець включає до витрат на збут (рис. 1.5).

Що включають до ТЗВ	
заготівля запасів	оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи
ТЗВ (НПСБО 9; Методрекомендації № 373)	
транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх використання	страхування ризиків транспортування запасів
До транспортно-заготівельних витрат НЕ належать:	
витрати на відрядження, пов'язані з погодженням технічних умов на постачання матеріальних ресурсів і оформленням договорів.	витрати на утримання відділів постачання й інших служб підприємства з аналогічними функціями.

Рис. 1.5. Поняття транспортно-заготівельних витрат

Зазначені витрати включаються до собівартості запасів (сировини, матеріалів, товарів тощо) та списуються під час використання таких запасів у господарській діяльності або продажу. (рис. 1.6) .

п. 9 НП(С)БО 9, п. 5.5 Методрекомендацій № 2	Закріпити в Наказі про облікову політику	Не заборонено для кожного виду запасів використовувати свій метод
Ідентифікований		Котловий
включати до первісної вартості одиниці (найменування, групи, виду) придбаних товарів при їх оприбуткуванні		обліковувати на окремому субрахунку рахунків обліку товарів, що спеціально вводиться для цього, з наступним розподілом за середнім відсотком

Рис. 1.6. Способи обліку транспортно-заготівельних витрат

Відповідно, до витрат вони потрапляють під час реалізації самих запасів або готової продукції, виготовленої з їх використанням, тобто за принципом

відповідності доходів і витрат, або при віднесенні вартості запасів до витрат періоду (адміністративних, збутових - за фактом використання таких запасів у господарській діяльності підприємства) чи при безоплатній передачі [13].

Таблиця 1.4

Облік транспортно-заготівельних витрат прямим методом

Найменування запасів	Загальна вартість запасів, без ПДВ	Вартість послуг транспортування, що припадає на 1 грн запасів		Вартість транспортування кожного найменування запасів
Матеріал А	300 000,00	0,01 (10 000,00 : 1 000 000,00)		3 000,00 (300 000,00 x 0,01)
Матеріал Б	700 000,00			7 000,00 (700 000,00 x 0,01)
Разом	1 000 000,00			10 000,00
Зміст операції	Первинні документи	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
		Дт	Кт	
1. Оприбутковано: Матеріал А	Накладна типової форми № М-11	201/А	631	300 000,00
Матеріал Б		201/Б	631	700 000,00
2. Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	631	200 000,00
3. Включено до первісної вартості сума витрат на доставку: Матеріал А	Розрахунок ТЗВ, ТТН/ акт наданих послуг	201/А	685	3 000,00
Матеріал Б		201/Б	685	7 000,00
4. Відображено податковий кредит із ПДВ	Податкова накладна	641	685	2 000,00

Накопичені на окремих субрахунках при оприбуткуванні запасів суми транспортно-заготівельних витрат списують при списанні запасів наче своєрідна націнка. Унаслідок цього на відповідні рахунки обліку витрат, крім собівартості (первісної вартості) запасів, потрапляють додатково суми ТЗВ, обчислені розрахунково за середнім відсотком.

$$\text{Сер}\% \text{ТЗВ} = (\text{ТЗВ}_{\text{поч}} + \text{ТЗВ}_{\text{поточ.міс}}) : (\text{ЗАП}_{\text{поч}} + \text{ЗАП}_{\text{поточ.міс}}), \quad (1.1)$$

де ТЗВ_{поч} - залишок ТЗВ на початок звітного місяця;

ТЗВ_{над} - сума ТЗВ, понесених у звітному місяці;

З_{поч} - вартість залишку запасів на початок звітного місяця;

З_{над} - вартість запасів, що надійшли у звітному місяці.

Наведена формула може використовуватися як у випадках, коли транспортно-заготівельних витрат обліковують для всіх видів запасів окремо, так і у випадках, коли їх обліковують за видами запасів (табл. 1.5).

Таблиця 1.5

Облік тзв котловий метод

№ ряд ка	Найменування показників	Вартість матеріалів, грн	Сума ТЗВ, грн	Разом
1	Залишок на початок звітний місяць на складах та інших місцях зберігання	30000,00	1800,00	31800,00
2	Надійшло за звітний місяць (без внутрішнього обороту)	175000,00	6400,00	181400,00
3	Разом	205000,00	8200,00	213200,00
4	Середній відсоток ТЗВ ((ряд. 3 гр. 4 : ряд. 3 гр. 3) x 100 %)	x	x	4 %
5	Вибуло за звітний місяць (без внутрішнього обороту)*, у тому числі:	192500,00	7700,00	200200,00
	— відпущено основному виробництву	180000,00	7200,00	187200,00
	— передано для адміністративних цілей	2500,00	100,00	2600,00
	— реалізовано на сторону	10000,00	400,00	10400,00
6	Залишок на кінець звітний місяць	12500,00	500,00	13000,00
* Для графі 4 цей показник розраховують так: ряд. 5 гр. 3 x ряд. 4 гр. 5 : 100 %				

В останньому випадку як кожен із показників формули використовують дані щодо окремих видів запасів та відповідних ТЗВ. В останньому випадку як кожен із показників формули використовують дані щодо окремих видів запасів та відповідних ТЗВ.

Відтак, суб'єкт господарювання протягом місяця або списує відповідні запаси без транспортно-заготівельних витрат, а потім наприкінці місяця здійснює допроведення - відносить ТЗВ на витрати за формулою, або обчислює ТЗВ щодня, з проведенням наприкінці місяця відповідного перерахунку.

Виробничі запаси є об'єктами управління на різних етапах виробничо-фінансової діяльності: з одного боку, входять як складова до системи «підприємство – зовнішнє середовище»; з другого боку, виробничі запаси є базою носіїв витрат під час виробництва продукції впродовж усього виробничого циклу – від випуску сировини та матеріалів виробництва продукції і до її передачі на склад. Відображено у обліку транспортно-заготівельних витрат

(котловий метод) представлено у табл. 1.6.

Таблиця 1.6.

Відображено у обліку транспортно-заготівельних витрат (котловий метод)

Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	Дт	Кт	
Оприбутковано матеріали, отримані від постачальника	201	631/1	175000,00
Підписано акт наданих транспортних послуг	2011	631/2	6400,00
Відпущено матеріали у виробництво	23	201	180000,00
Списано суму ТЗВ, що припадає на вартість матеріалів, відпущених у виробництво	23	2011	7200,00
Передано матеріали для адміністративних цілей	92	201	2500,00
Списано суму ТЗВ, що припадає на вартість матеріалів, переданих для адміністративних цілей	92	2011	100,00
Відображено реалізацію матеріалів на сторону	377	712	15000,00
Відображено суму податкових зобов'язань з ПДВ	712	641	2500,00
Відображено облікову вартість матеріалів, реалізованих на сторону	943	201	10000,00
Списано суму ТЗВ, що припадає на вартість реалізованих матеріалів	943	2011	400,00

Виробничі запаси – одна із складових матеріальних витрат у структурі собівартості реалізованої продукції, робіт послуг, тощо. Від того, наскільки правильно організовано їх облік, залежить точність визначення фінансових результатів підприємств.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ І ЗАПАСНИХ ЧАСТИН

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «ХХХ» (далі – ТОВ «ХХХ») зареєстроване Виконкомом Полтавської міської Ради Розпорядженням № 46-8 від 09.06.2000 р. Місцезнаходження товариства: будинок, вул. Облачна, с. Розсошенці, Полтавський район, 138751. ТОВ «ХХХ» – юридична особа, що має цивільну правоздатність та дієздатність. У своїй діяльності керується Конституцією України та чинним законодавством. Товариство самостійно планує свою фінансову та виробничо-господарську діяльність. Має право придбавати майно та відповідає за своїми зобов'язаннями всім своїм майном. Метою створення ТОВ «ХХХ» є максимізація прибутку та використання його в інтересах учасників товариства задля ефективного управління майном та коштами як власними, так і залученими, забезпечення суспільних потреб у продукції, роботах, послугах.

Основні види діяльності ТОВ «ХХХ» є:

- вирощування, заготівля, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції;
- закупівля у населення, фермерських господарств та підприємствах сільськогосподарської продукції основних галузей аграрного сектору, напівфабрикатів;
- організація гуртової та роздрібної (у т. ч. і комісійної) торгівлі промисловими та продовольчими товарами, включаючи реалізацію запасних частин, будівельних матеріалів та інше.

Витяг Статуту ТОВ «ХХХ» наведено у додатку Б. У ТОВ «ХХХ» використовується лінійно-функціональна структура управління товариством, що передбачає ієрархічну організацію процесу управління за господарськими

процесами та структурними підрозділами. За кожною з них формується лінійна система, що здійснює управління товариством зверху до низу, зокрема від керівника товариства через керівників підрозділів. Формування облікової політики у частині запасів у ТОВ «XXX» здійснюється на підставі чинного законодавства та суджень головного бухгалтера товариства, елементи якої наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Елементи облікової політики щодо запасів

Елементи облікової політики	Альтернативні варіанти обліку	У Наказі про облікову політику ТОВ «XXX»
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»		
Одиниця обліку запасів	– найменування; – однорідна група (вид)	найменування
Метод обліку транспортно-заготівельних витрат (далі – ТЗВ)	– шляхом, прямого списання ТЗВ до первісної вартості одиниці запасів; – за середнім відсотком.	прямого списання ТЗВ до первісної вартості запасів, що придбаваються, за можливості їх точного розподілу
Методи оцінки вибуття	– ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів; – середньозваженої собівартості; – собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО); – нормативних витрат; – ціни продажу.	середньозваженої собівартості
Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів		
База розподілу транспортно-заготівельних витрат	за кількісним критерієм: – вага; – об'єм; кількість місць; – одиниць; за вартісним критерієм: – ціна одиниці запасів	за кількісним критерієм: – вага; – об'єм. за вартісним критерієм: – ціна одиниці запасів
Періодичність визначення середньозваженої собівартості запасів	самостійно встановлюється підприємством	самостійно встановлюється товариством
Призначення та умови використання запасів	самостійно встановлюється підприємством	самостійно встановлюється товариством

Облік як функція управління забезпечує суттєвою інформацією зовнішніх і внутрішніх користувачів, тому вдала організація бухгалтерського обліку є запорукою постановки й виконання завдань. Ефективна організація

бухгалтерського обліку у ТОВ «XXX» розпочинається з формування облікової політики, положення якої фіксуються у Наказі про облікову політику, витяг діючого Наказу ТОВ «XXX» наведено у додатку В.

Додатком до Наказу про облікову політику у ТОВ «XXX», розроблений графік документообігу (додаток Г), який розроблений головним бухгалтером, затверджений і введений в дію наказом керівника. У ньому визначено: перелік первинних документів; час їх просування та обробки; посадових осіб, відповідальних за їх складання; строк обробки й проходження документів у межах АРМ-ів бухгалтера. Контроль за дотриманням виконавцями Графіка документообігу у ТОВ «XXX» здійснюється головним бухгалтером. Вимоги головного бухгалтера щодо порядку подання до бухгалтерії відповідних документів, звітів та відомостей є обов'язковими для виконання всіх підрозділів і служб підприємства.

У «1С: Бухгалтерії 8.3» відомості про облікову політику з бухгалтерського та податкового обліку формуються у реєстрі відомостей «Облікова політика організацій» (головне меню – «Налаштування»). Кожен запис якого характеризує облікову політику ТОВ «XXX» за певний звітний період. У меню «Облікова політика організації» програми на закладці «Запаси» обирається спосіб їх оцінки, що визначає вартість запасів, у тому числі і будівельних матеріалів і запасних частин у процесі їх відвантаження й списання. У конфігурації «1С: Бухгалтерії 8.3» передбачено два методи оцінки вибуття запасів: за середньозваженою собівартістю та ФІФО. Водночас, обліковою політикою програми передбачено встановлення наступних налаштувань щодо обліку будівельних матеріалів та запасних частин, зокрема:

- ознаки ведення партійного обліку, складського й сумового обліку за місцями їх зберігання;
- опція «Дозвіл списання запасів у разі відсутності залишків за даними обліку» заповнюється, у випадку реалізації будівельних матеріалів та запасних частин до їхнього фактичного оприбуткування на Баланс (Звіт про фінансовий стан) підприємства;

- виведення додаткової колонки при друці у друкованих формах товарних документів поруч із колонкою «Номенклатура (Товар)» виводитися додаткова колонка «Код» або «Артикул».

2.2. Облік наявності та використання будівельних матеріалів і запасних частин і відображення інформації у звітності

Документація, як важлива ланка технології обліку, є ефективним способом первинного відображення господарської діяльності підприємства, адже без належно оформленого первинного документу не здійснюється бухгалтерський запис, і як наслідок – втрачання достовірності облікової інформації.

Для обліку та збереження виробничих запасів, і зокрема, будівельних матеріалів і запасних частин у ТОВ «XXX» організоване складське господарство на базі центрального складу. Із центрального складу запаси за потребою, відпускаються у склади ТМЦ, що знаходяться у виробничих підрозділах. Облік руху виробничих запасів на складах (у коморах) ТОВ «XXX» здійснює матеріально відповідальна особа – комірник.

Типові форми первинних документів, затверджені постановою Держкомстату від 21.06.1996 р № 193, які сільгосппідприємства можуть використовувати для обліку виробничих запасів, зокрема, Акт про приймання матеріалів (додаток Д.1), формують у ТОВ «XXX» у разі, якщо є розбіжності в кількості та якості будівельних матеріалів і запчастин, що надійшли, із даними супровідних документів, якими вони були оформлені. Даний акт складають у разі оприбуткування цінностей, які надійшли без документів. Після оприбуткування будівельних матеріалів та запасних частин акти, з доданими документами передають:

- один – до бухгалтерії товариства для обліку переміщення (руху) будівельних матеріалів та запасних частин;
- другий – до відділу постачання або юридичного відділу ТОВ «XXX» для

направлення листа-претензії постачальнику.

Акт у двох примірниках складає приймальна комісія, разом із тим, обов'язково мають бути присутні матеріальна особа та представник відправника (постачальника). Документ затверджується керівником підприємства чи уповноваженою на це особою.

Лімітно-забірна картка, передбачена для оформлення багаторазового відпуску одного номенклатурного номера ТМЦ на один місяць (додаток Д.2). Відповідає за її складання відділ постачання. Картку заповнюють у двох примірниках:

- один екземпляр передають до початку звітнього місяця у цех на ділянку тому, хто буде їх зберігати та видавати;
- другий примірник – споживачу матеріалів. Щоб отримати матеріали, одержувачу необхідно звернутися на склад, пред'явивши виданий його примірник лімітно-забірної картки.

Комірник ТОВ «XXX», який видає матеріали, зазначає в обох примірниках екземплярах дату та кількість відпущених ним матеріалів, визначає залишок ліміту за кожним номенклатурним номером матеріалів, і ставить підпис у примірнику одержувача. Останній, у свою чергу, розписується у картці, яка залишається на складі, і є підставою для списання з нього залишків запасів. Зі складів відпускають ті запаси, які вказані у картці. Комірник, проставивши в ній дату й кількість виданих запасів, визначає залишок ліміту за кожним номенклатурним номером запасів та здає картки до бухгалтерії. Але тільки після того, як одержувач використав весь зазначений у ній ліміт цінностей. Картки за незакінченими об'єктами, тобто тими, що переходять на наступний місяць, повертають виконавцю робіт. У ТОВ «XXX» за картою ведуть облік запасів, які не використали у виробництві та повернути на склад. Зміна ліміту, понадлімітний відпуск запасів і заміна одних видів запасів іншими можливі лише з дозволу керівника підприємства, або іншої уповноваженої на те особи. У кінці місяця ці картки разом з іншими первинними документами додають до матеріального звіту (форма М-19) і здають до бухгалтерії.

Лімітно-забірна картка на отримання матеріальних цінностей, на отримання запасних частин) Спеціалізована форма призначена для документального оформлення відпуску отриманих запасних частин, матеріалів, кормів, насіння, продуктів, мінеральних добрив, сировини та інших товарно-матеріальних цінностей у сільськогосподарських підприємствах. Термін дії картки встановлено, як правило, не більше 15 днів і обов'язково в межах звітного місяця. Підставою для виписки бухгалтерією лімітно-забірної карти (ф. ВЗСГ-2) є форма ВЗСГ-6.

У ТОВ «XXX» картку складського обліку матеріалів використовують для обліку руху матеріалів на складі за кожним сортом, видом та розміром, заповнюється на кожний номенклатурний номер матеріалу і ведеться матеріально відповідальною особою (комірником, завідувач складом). Записи у картці виконують на підставі первинних прибутково-видаткових документів у день, коли відбувається операція. Відривають на один раз на певний вид матеріалів на весь час їх перебування в господарстві.

Після найменування кожного виду цінностей вказуються одиниця їх виміру і ціна. Порядок відкриття рахунків повинен відповідати класифікації товарно-матеріальних цінностей, прийнятій в даному господарстві або встановленої для всіх сільськогосподарських підприємств.

Матеріальний ярлик призначений для характеристики запасів кожного номенклатурного номеру, що знаходиться в місцях зберігання (додаток Д.3). Документ оформляється завідувачем складом на кожний номенклатурний номер матеріальних цінностей. Матеріальний ярлик долучається до місця зберігання матеріальних цінностей та служить для них паспортом.

За допомогою синтетичного обліку неможливо контролювати наявність та рух кожного виду будівельних матеріалів та запасних частин. Для отримання деталізованої інформації, необхідної для управління будівельних матеріалів та запасними частинами за їх окремими видами та процесами, організовується аналітичний облік. Деталізація аналітичного обліку виробничих запасів, і зокрема будівельних матеріалів та запасних частин обумовлена:

- значною їх номенклатурою;
- наявністю різних місць для їх зберігання;
- складним складським обліком;
- організацією виробничих структур підприємства тощо.

Обліковий процес у бухгалтерії ТОВ «XXX» здійснюється за допомогою автоматизованого програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.3». Насамперед, це стосується якості, повноти та швидкості обробки первинної інформації, як результат – скорочення строків підведення підсумків у закриттях періоду та складанні бухгалтерської звітності (фінансової, статистичної та податкової).

Програмний продукт бухгалтерського обліку «1С: Бухгалтерії 8.3» містить певний набір інструментів, необхідних для роботи працівників бухгалтерії з автоматизованими обліковими регістрами. До них належать організація облікової політики підприємства та формування довідників, що є інформаційним масивом автоматизованої бухгалтерської платформи.

Спеціальними засобами, що забезпечують ведення списків однотипних облікових об'єктів та зберігання їх параметрів є довідники [67]. Всі його елементи мають свій унікальний код, який виконує функцію ідентифікації у програмі, незалежно від значень інших параметрів. В обліковому процесі щодо обліку руху будівельних матеріалів та запасних частин використовуються довідники типової конфігурації, зокрема «Номенклатура» та «Місця зберігання».

Доступ до довідника «Номенклатура» (додаток 3.1) можна отримати через головне меню – «Склади» або «Основні засоби». Після відкриття довідника «Номенклатура» на екрані з'являється вікно зі списком його елементів, зокрема: виробничі запаси, малоцінні та швидкозношувані предмети, товари, послуги, а також основні засоби (з встановленням опції «устаткування»). Дані з цього довідника використовують для заповнення різноманітних документів і для ведення аналітичного обліку за рахунками 205, 207. Кожен аналітичний рахунок включає у себе певні елементи. Зокрема, підгрупа «Будівельні матеріали» у свою чергу включає в себе такі види: цегла; фанера; склоблоки; плитка тощо.

У інформаційних полях у нижній частині вікна знаходиться інформація

про ціну цього елемента з ПДВ та без ПДВ. У правій частині вікна дані наведені у формі списку. Список будівельних матеріалів та запасних частин, що є у довіднику (увесь чи окремі його розділи) можна роздрукувати за допомогою опції «Друк». Якщо необхідно роздрукувати всю групу разом з підгрупами, то курсор слід розмістити на групі (розділі). Довідник «Склади (місця зберігання)» можна відкрити шляхом: «Склади» – «Склади (місця зберігання)», рис. 2.1.

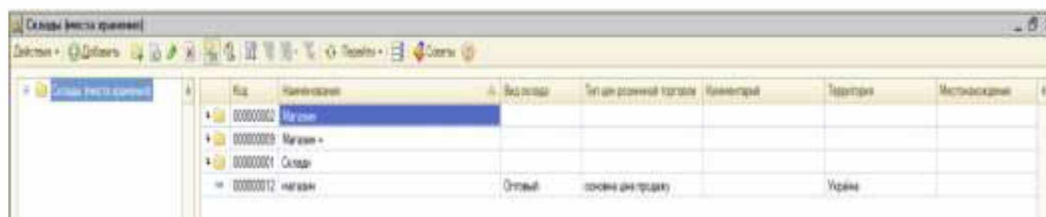

Рис. 2.1. Довідник «Склади (місця зберігання)»

Ввести новий елемент у довідник можна двома шляхами: за допомогою клавіші «Insert» або через меню «Дія» – «Новий рядок», де зазначається тип місця зберігання стосовно кожного елемента його назви та місця закріплення (склад, матеріально-відповідальну особу (МВО) тощо).

Елементами реквізитного складу цього довідника є «Тип» (типом місця зберігання може бути «МВО» або «Склад»), «Вид складу» (роздрібний чи оптовий), «МВО» (це та ж МВО, у підзвіті якої знаходяться будівельних матеріалів та запасних частин). У випадку, коли тип місця зберігання «Склад», то його характеризують ще одним параметром – «Вид». Цей параметр може набувати два значення – «Склад» (оптовий) або «Магазин» (роздрібний).

Для автоматизації оприбуткування будівельних матеріалів та запасних частин на підприємстві передбачено два документи. Якщо будівельних матеріалів та запасних частин отримані від постачальника і лише потім будуть оплачені, то перший із них – «Надходження товарів та послуг». У цьому випадку роль замовлення під час оплати відіграє «Договір» або та ж сама «Прибуткова накладна», якою оприбутковують будівельних матеріалів та запасних частин на підприємстві.

Другий – «Рахунок на оплату постачальника» вводять за умови одержання від постачальника рахунка-фактури, у разі попередньої оплати цей документ може відігравати роль замовлення. У разі, якщо постачальник виписав рахунок, який сплачено до одержання палива, то потрібно обов'язково використати документ «Рахунок на оплату постачальника» як підставу для введення документу «Надходження товарів та послуг».

Документ «Рахунок на оплату постачальника» призначено для відображення акцепту рахунку постачальника. При заповненні цього документу потрібно обов'язково вказати постачальника, валюту, в якій буде виписаний рахунок та курс цієї валюти. При проведенні документу кореспонденція рахунків не формуються, бо він є лише підставою для оплати. Переглянути введений рахунок можна виконавши шлях: «Придбання» – «Рахунок на оплату постачальника».

Для автоматизації обліку руху будівельних матеріалів та запасних частин із одного складу на інший, чи від однієї матеріально-відповідальної особи до іншої призначено документ «Переміщення». Переміщення будівельних матеріалів та запасних частин має свої особливості, у разі коли є потреба оприбуткувати на різні склади, то необхідно оприбуткувати спочатку на один склад, а потім перемістити паливо між складами у межах підприємства (додаток 3.2). Переміщення з одного складу на інший відбувається в облікових цінах залежно від обраної партії. Основними реквізитами документу «Переміщення» є: «Відправник», «Отримувач», «Номенклатура», «Кількість».

Саме у реквізитах «Відправник» та «Отримувач» діалогової форми документу зазначаються місця збереження шляхом вибору їх із однойменного довідника, звідки і куди будуть переміщені об'єкти, перераховані в табличній частині документа. При переміщенні будівельних матеріалів та запасних частин табличну частину документа можна заповнити, скориставшись кнопкою «Підбір».

Для автоматизації списання будівельних матеріалів та запасних частин на підприємстві призначено документ «Списання ТМЦ». Заповнення форми

документа «Списання ТМЦ» слід починати з вибору складу, з якого будуть списані будівельних матеріалів та запасних частин, витратного рахунка, на який буде списано облікову вартість об'єктів (рахунок 23 «Виробництво»), відповідних статей аналітики цього рахунку (основна діяльність, інші загальногосподарські витрати).

Також зазначається причина списання, зокрема, нестача за результатами інвентаризації, є підставою для формування друкованої форми акту списання. У табличній частині документа зазначається найменування будівельних матеріалів та запасних частин, що списуються, їх партія і кількість одиниць. Графи «ПДВ» і «Сума» недоступні для редагування, їх значення розраховуються автоматично при проведенні документа відповідно до партій запасів, що списуються. У разі продажу будівельних матеріалів та запасних частин за попередньо виписаним рахунком формується документ «Видаткова накладна» на основі даного рахунку (у режимі введення документу на підставі). При заповненні документу необхідно вказати покупця, (довідник «Контрагенти»), валюту, в якій буде виписаний рахунок та її курс до національної валюти. У ТОВ «XXX» облік розрахунків ведеться у розрізі договорів, тому в полі «Замовлення» електронної форми документу обирається реквізити договору, який визначений в довіднику контрагентів. У реквізиті «Строк оплати» вводиться дата, за якої виписаний рахунок буде дійсним.

Для отримання детальнішої інформації про наявність та рух паливо-мастильних матеріалів у ТОВ «XXX» ведеться аналітичний облік. Аналітика у межах рахунків будівельних матеріалів та запасних частин уможливорює здійснення калькулювання собівартості продукції та контролю визначення результатів діяльності за центрами відповідальності.

У програмі «1С: Бухгалтерія 8.3» аналітичний облік здійснюється за допомогою спеціального механізму «субконто», що визначається на етапі конфігурування. Під видом субконто розуміється сукупність однотипних об'єктів аналітичного обліку.

Ведення аналітичного обліку за субрахунком 205 «Будівельні матеріали»,

207 «Запасні частини» визначається налагодженням субконто, що задається в Плані рахунків. Якщо для рахунку ведення аналітичного обліку задано набір субконто, то такий облік є багаторівневим. У програмному продукті «1С: Бухгалтерія 8.3» існує можливість у межах одного синтетичного рахунку одержувати кілька різних систем аналітичних рахунків. У кожній системі аналітичних рахунків інформація групується за певним принципом для потреб управління, що визначається видами субконто. Важливою умовою чіткої організації обліку будівельних матеріалів та запасних частин є їхнє правильне групування, адже такі цінності можуть мати різне призначення залежно від функції, яку вони виконують у господарському процесі ТОВ «XXX», тому важливо правильно згрупувати їх за призначенням та роллю у процесі виробництва. Рахунок 20 «Виробничі запаси» призначено для узагальнення інформації щодо наявності і руху належних підприємству виробничих запасів, у тому числі будівельних матеріалів та запасних частин – субрахунок 205 «Будівельні матеріали», 207 «Запасні частини». Особливості призначення та побудови субрахунку 205 «Будівельні матеріали» наведено на рис. 2.2.

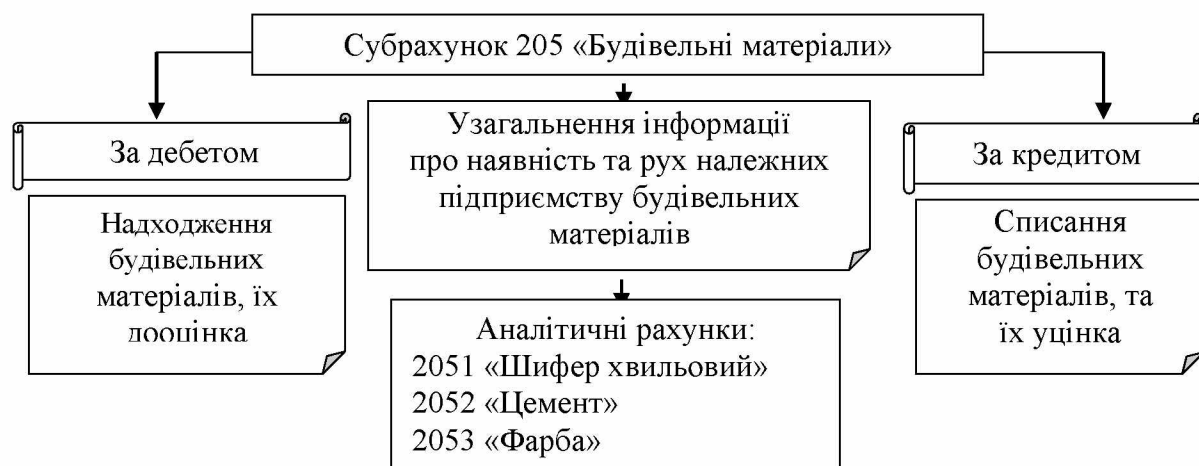
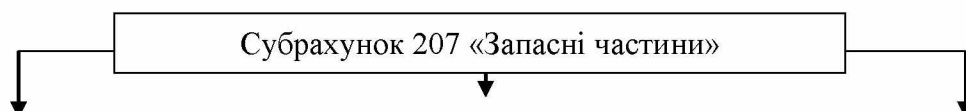

Рис. 2.2. Призначення та побудова субрахунку
205 «Будівельні матеріали»

Особливості призначення та побудови субрахунку 207 «Запасні частини» наведено на рис. 2.3.

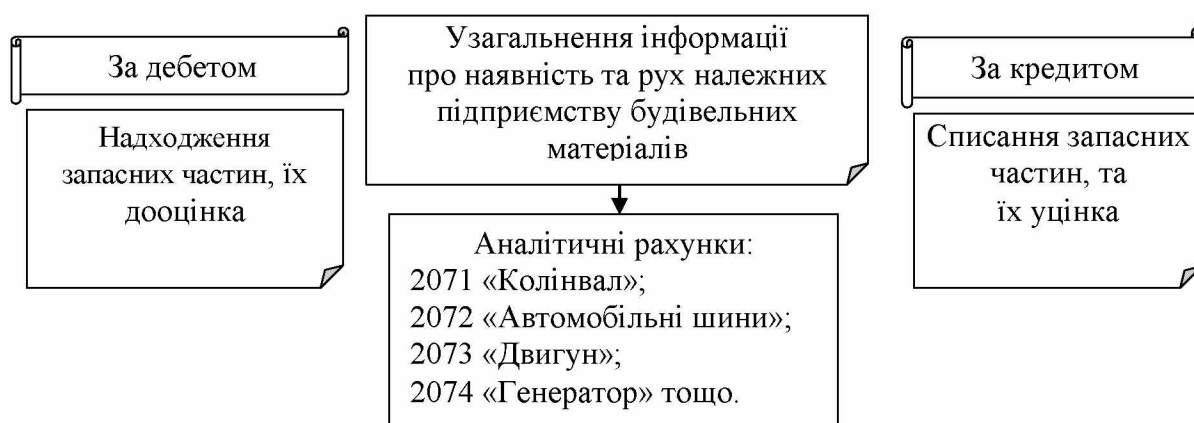

Рис. 2.3. Призначення та побудова субрахунку
207 «Запасні частини»

Аналітичний облік виробничих запасів ведеться на складах за допомогою карток складського обліку, що розміщуються у картотеці за технічними групами будівельних матеріалів та запасних частин відповідно до номенклатури-цінника. Аналітичні рахунки групують за видами будівельних матеріалів та запасних частин, місцями зберігання, матеріально-відповідальними особами, за синтетичними рахунками обліку й субрахунками. Дані за аналітичними рахунками узагальнюються в оборотних відомостях.

Будівельні матеріали та запасні частини відпускають зі складу ТОВ «XXX» на виробничі, господарські потреби, на сторону і в порядку реалізації їх надлишку. При відпуску таких запасів зі складу у виробництво завідуючий складом дотримується наступних вимог: облік будівельних матеріалів та запасних частин за їх кількістю, обсягом у відповідності до встановлених нормативів витрат; здійснення відпуску будівельних матеріалів та запасних частин у межах попередньо встановлених лімітів; узгодження з головним бухгалтером списки осіб, яким надано право отримувати зі складів будівельних матеріалів та запасних частин. Оприбуткування та витрачання даних запасів у товаристві «Сервісагро-Полтава-Плюс» оформляється кореспонденцією рахунків (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Відображення господарських операцій з обліку будівельних матеріалів

та запасних частин у ТОВ «XXX»

Зміст операції	Кореспонденція рахунків		Сума, грн
	Дт	Кт	
Придбано для господарських потреб будівельних матеріалів у торговельному центрі «Епіцентр», у т.ч. ПДВ	205 641	631 631	17600,0 3520,0
Списання будівельних матеріалів, витраченого на ремонт адміністративної будівлі	92	205	664,7
Списання запасних частин витрачених на поточний ремонт службового автомобіля	234	207	309,5
Відображено здійснену передоплату продавцеві	371	311	28876,0
Відображено податковий кредит з ПДВ	641	644	4812,7
Відображено оприбуткування запасних частин	207	631	24063,3
Відображено списання податкового кредиту	644	631	4812,7
Здійснено залік заборгованості	631	371	28876,0

Заповнення реквізитів екранної форми документа «Надходження товарів та послуг» доцільно починати із заповнення реквізитів групи «Вид постачальника». У разі, якщо ТОВ «XXX» придбаває будівельні матеріали у торговельному підприємстві «Епіцентр», то, обирається рахунок 631 «Розрахунки з вітчизняними постачальниками».

Якщо будівельних матеріалів та запасних частин придбає підзвітна особа, то обирається рахунок 372 «Розрахунки з підзвітною особою». Реквізит документа місце зберігання, визначає куди будуть оприбутковані будівельних матеріалів та запасних частин, із довідника «Місця зберігання». У опції «Що придбаєм» обирається «ТМЦ» обов'язково до заповнення табличної частини документа.

У табличній частині документа «Надходження товарів та послуг» зазначається: назва будівельних матеріалів та запасних частин, що оприбутковуються; кількість будівельних матеріалів та запасних частин, що оприбутковуються; одиницю виміру; ціну без ПДВ; суму без ПДВ; суму ПДВ; суму з ПДВ; загальну суму з ПДВ. У закладці «Додатково» у реквізиті «Вид ПДВ» зазначається ставка ПДВ 20 %, бо ТОВ «XXX» є платником податку на додану вартість. Документування господарських операцій з придбання будівельних матеріалів та запасних частин у ТОВ «XXX» наведено у табл. 2.3.

Оскільки за рахунком 207 «Запасні частини» ведеться аналітика, то

доцільно одержати розподіл залишків і обігу щодо конкретних об'єктів аналітичного обліку (субконто). Таку інформацію можна отримати сформувавши звіт «Оборотно-сальдова відомість за рахунком 207» (додаток 3.4).

Даний звіт використовується для одержання інформації, за звітний період, щодо оборотів та сальдо за рахунком 207 Для виведення його на екран необхідно застосувати шлях: «Обороти рахунка» (Головна книга) з пункту «Звіти».

Звіт «Аналіз рахунка 205» надає інформацію щодо оборотів рахунка з іншими рахунками за обраний період, а також про сальдо на початок і кінець періоду (додаток 3.5).

Таблиця 2.3

Документування господарських операцій щодо придання будівельних матеріалів та запасних частин програмного продукту «1С: Бухгалтерія 8.3»

№	Господарська операція	Документ	Д-т	К-т	Сума, грн
1	Придбано на умовах передоплати у ТОВ «Ме» будівельних матеріалів та запасних частин:	<i>Рахунок на оплату постачальника</i>			
	- обліковано попередню оплату для придбання палива	<i>Платіжне доручення вихідне → Оплата постачальнику</i>	371	311	151704
	- відображено податковий кредит з ПДВ	<i>Реєстрація вхідного податкового документу</i>	641	644	25284
	- оприбутковано на склад ТМЦ придбані шини для автомобіля:	<i>Надходження товарів та послуг</i>	207	631	
	- списано податковий розрахунок		644	631	25284
	- закрито розрахунок за авансом виданим		631	371	151704
2	Списано шини на адміністративні потреби зі складу	<i>Списання ТМЦ</i>	92	207	15990

Звіт «Аналіз рахунку по субконто» містить підсумкові суми обігів рахунка в кореспонденції з іншими рахунками за звітний період, а також залишки на рахунках станом на початок і кінець періоду в розрізі об'єктів аналітичного обліку. У звіті «Аналіз субконто» для кожного субконто (об'єкт аналітичного обліку) заданого виду наводять обороти за всіма рахунками, у яких використану це субконто, а також розгорнуте і загорнуте сальдо.

Отже, використання у ТОВ «XXX» програмного продукту

«1С: Бухгалтерія 8.3» уможливилює підвищення якості ведення бухгалтерського, і зокрема обліку будівельних матеріалів та запасних частин та скорочення часу на отримання, складання та опрацювання документів.

Базою складання фінансової звітності є залишки за рахунками бухгалтерського обліку, відповідно виробничих запасів, і будівельних матеріалів та запасних частин у тому числі.

У формі № 1 Балансі (Звіті про фінансовий стан) ТОВ «XXX» стаття «Запаси» відображає загальну вартість активів, що визнаються запасами згідно з НП(С)БО 9 «Виробничі запаси», зокрема, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукції виробництва; використовуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

У додатковій статті «Виробничі запаси» у активі Балансу (Звіті про фінансовий стан) за другим розділом «Оборотні активи» за рядком 1101 відображається вартість запасів (у т. ч. будівельних матеріалів та запасних частин) і малоцінних та швидкозношуваних предметів призначених для споживання у ході нормального операційного циклу.

У статті «Інші операційні витрати» Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупні доходи) форми 2 фінансової звітності відображаються собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до НП(С)БО 10; втрати від знецінення запасів; втрати від операційних курсових різниць; визнані економічні (фінансові) санкції; відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства (крім витрат, що включаються до собівартості продукції (товарів, робіт, послуг).

До цієї статті можуть наводитись додаткові статті. «Витрати від зміни вартості активів, які оцінюються за справедливою вартістю», в якій

відображаються витрати від зміни вартості всіх активів (фінансових інструментів, інвестиційної нерухомості, біологічних активів та інших), які оцінюються за справедливою вартістю; «Витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції», в якій відображаються витрати від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності.

У Примітках до річної фінансової звітності (форма 5 фінансової звітності) для обліку запасів передбачено підрозділ VIII «Запаси» рядки 800 – 860 (800 – «Сировина і матеріали»; 810 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»; 820 «Паливо»; 830 «Тара й тарні матеріали»; 840 «Будівельні матеріали»; 850 «Запасні частини»; 860 «Матеріали сільськогосподарського призначення»).

Даний розділ заповнюється за обліковими залишками субрахунків до рахунків 20 – 28 і розкриває інформацію, яка характеризує балансову вартість запасів за їх видами на кінець року, а також суми збільшення чистої вартості реалізації або уцінки.

Цей розділ деталізує інформацію наведену у II розділі активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) у рядках 1100 – 1104.

Якщо у фінансовій звітності запаси показуються як загальну вартість за рахунком 20 «Виробничі запаси» (форма 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан)) або в розрізі субрахунків за цими рахунками (форма 5 «Примітки до річної фінансової звітності») і до того ж у грошовому вимірнику, то у статистичній звітності їх залишки та рух показуються у кількісному вимірнику.

Отже, узагальнюючи вищевикладене зауважимо, що відповідно до принципу повного висвітлення, фінансова звітність ТОВ «XXX» містить інформацію щодо фактичних та потенційних наслідків господарських операцій.

3.3. Податкові аспекти обліку операцій з виробничими запасами

За Податковим кодексом України № 2755-VI від 02.12.2010 р. (далі – ПКУ), визначено наступні поняття активів групи виробничі запаси, зокрема пункт 14.1.141 зазначені у пп. 215.3.4 п. 215.3 ст. 215 ПКУ [32].

Відповідно до розділу V «Податок на додану вартість» ст. 197.16 ПКУ, звільняються від оподаткування операції із ввезення на митну територію України: матеріали, сировина, устаткування та комплектуючі, які будуть використовуватися у виробництві альтернативних видів палива або виробництві енергії з відновлюваних джерел енергії. Балансова вартість товарів (крім тих, що підлягають амортизації, та цінних паперів), сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, напівфабрикатів, малоцінних предметів на складах, у незавершеному виробництві та залишках готової продукції станом на кінець звітного податкового періоду, що передував даті набрання чинності розділ III ПКУ, визнається витратами у порядку, передбаченому розділом III ПКУ.

Згідно з п.140.4 ст.140 розділу III ПКУ, платник податку проводить оцінку вибуття запасів за методами, встановленими відповідним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку. Для всіх одиниць запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовують лише один із дозволених методів оцінки їхнього вибуття. Платник податку проводить оцінку вибуття запасів за методами, встановленими відповідним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку.

Інформаційною базою податкового обліку будівельних матеріалів та запасних частин є:

- первинні облікові документи (документи, що містять відомості про господарську операцію щодо будівельних матеріалів та запасних частин та підтверджують її здійснення);
- реєстри податкового обліку щодо будівельних матеріалів та запасних частин, які призначені для систематизації та накопичення інформації, отримана із первинних документів, аналітичних даних податкового обліку для відображення в податкових деклараціях;
- податкова звітність з ПДВ, яка складається платником податків,

виходячи з даних податкового обліку.

Податок на додану вартість – непрямий податок, який нараховується та сплачується відповідно до норм розділу V ПКУ (далі – ПДВ). Облік розрахунків за ПДВ (нарахування та сплата відповідно до чинного законодавства) ведуть на субрахунку 641 «Розрахунки за податками».

Податковий кредит – сума, на яку платник податку на додану вартість має право зменшити податкове зобов'язання звітного (податкового) періоду.

Підсистема обліку розрахунків із ПДВ призначена для накопичення та підготовки даних, необхідних для формування податкових документів, побудови облікових форм і регламентованої звітності з податку на додану вартість. Порядок документування та облікового відображення розрахунків за ПДВ у ТОВ «XXX» автоматизованої програми «1С: Бухгалтерія 8.3» наведено у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

**Порядок документування та облікового відображення
придбання будівельних матеріалів та запасних частин
у ТОВ «XXX»**

<i>Податковий кредит</i>	
Дата списання коштів з рахунка <i>«Платіжне доручення вихідне»</i>	Дата отримання податковою накладною <i>«Надходження товарів і послуг»</i>
Дт 3711 Кт 311 Дт 6442 Кт 6441	Дт 20 Кт 631 Дт 6442 Кт 631
<i>«Реєстрація вхідного податкового документа»</i>	<i>«Реєстрація вхідного податкового документа»</i>
Дт 6412 Кт 6442	Дт 6412 Кт 6442
<i>«Надходження товарів і послуг»</i>	<i>«Платіжне доручення вихідне»</i>
Дт 20 Кт 631 Дт 6441 Кт 631 Дт 631 Кт 371	Дт 631 Кт 311

Узагальнюючи вищевикладене зауважимо, що у ТОВ «XXX» розрахунки за податком на додану вартість здійснюються у відповідності до чинного законодавства, і зокрема ПКУ. За відповідними розрахунками щомісяця складається Декларація, яка подається до 20 числа, наступного за звітним періодом.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства

За умов економічної нестабільності, викликану військовою агресією, особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємства. Жоден власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку підприємства, які можна виявити тільки на підставі своєчасного й об'єктивного фінансового моніторингу показників діяльності.

Задачами фінансового моніторингу є: визначення фінансових показників стійкості, рентабельності, ліквідності й інших характеристик за визначений період і їхні тенденції; аналіз отриманих результатів, висновки і пропозиції.

Аналіз фінансового стану складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу. Розподіл аналізу на фінансовий та управлінський зумовлений розподілом системи бухгалтерського обліку, яка склалася на практиці, на фінансовий та управлінський облік. Обидва види аналізу взаємозв'язані, мають спільну інформаційну базу (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Місце фінансового аналізу у загальній системі аналізу господарської діяльності підприємства

До особливостей зовнішнього фінансового аналізу можна віднести: орієнтацію на публічну, зовнішню звітність підприємства; множинність об'єктів – користувачів; різноманітність цілей і інтересів суб'єктів; максимальну відкритість результатів для користувачів.

Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є: аналіз абсолютних показників прибутку; аналіз показників рентабельності; аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу; аналіз ефективності використання залученого капіталу; економічна діагностика фінансового стану підприємства.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є: аналіз майна (капіталу) підприємства; аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства; оцінка ділової активності підприємства; аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають; аналіз кредитоспроможності підприємства; оцінка використання майна та вкладеного капіталу; аналіз власних фінансових ресурсів; аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства; аналіз самоокупності підприємства.

Цей аналіз здійснюється аналітиками підприємства і ґрунтується на широкій інформаційній базі, включаючи й оперативні дані.

Характеристику фінансово-економічної діяльності досліджуваного підприємства проведемо за допомогою складових саме внутрішнього аналізу, використавши дані фінансової звітності підприємства за 2019 - 2021 роки (додатки К, Л, М).

Важливим напрямом загального оцінювання фінансового стану суб'єкта господарювання є аналіз його майнового стану за інформацією його бухгалтерського балансу ТОВ «XXX».

Аналіз майна ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. починається з аналізу складу, структури та динаміки загального капіталу (табл. 3.1).

**Динаміка та структура майна ТОВ «XXX»
за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Майно – всього	61224,8	100,0	89746,2	100,0	105412,4	100,0	+44187,6	+72,2
1. Необоротні активи	38156,6	62,3	63009	70,2	63960,5	60,7	+25803,7	+67,6
1.1. Основні засоби	36784,5	60,1	63009	70,2	60115	57,0	+23330,5	63,4
2. Оборотні активи	23068,2	37,7	26737,2	29,8	41452,1	39,3	+18383,9	+79,7
2.1. Запаси	11074,7	18,1	11747	13,1	24671,4	23,4	+13596,7	У 2,2 р.
2.1.1. Виробничі запаси	4843,8	7,9	4708,5	5,2	10278,2	9,8	+5434,4	У 2,1 р.
2.1.2. Готова продукція та товари	6230,9	10,2	7038,5	7,8	14393,2	13,7	+8162,3	У 2,3 р.
2.2. Поточна дебіторська заборгованість	11706,5	19,1	14693	16,4	15769	15,0	+4062,5	+34,7
2.3. Грошові кошти і поточні фінансові інвестиції	137,1	0,2	290	0,3	532,7	0,5	+395,6	У 3,9 р.
2.4 Інші оборотні активи	149,9	0,2	7,2	0,0	479	0,5	+329,1	У 3,2 р.

Аналіз майнового стану показав, що у 2021 році вартість майна ТОВ «XXX» порівняно з 2019 роком зросла на 44 млн. 187,6 тис. грн або 72,2 %. Вартість необоротних активів, яка представлена основними засобами, збільшилась на 25 млн. 803,7 тис. грн, або на 67,6 %.

Вартість оборотних активів ТОВ «XXX» збільшилась у 2021 році порівняно з 2019 роком на 18 млн. 383,9 тис. грн, або на 79,7 %. Зростання відмічено у вартості запасів на 13 млн. 596,7 тис. грн, або у 2,2 рази, які представлені виробничими запасами та готовою продукцією та товарами. Підвищення відмічено по вартості поточної дебіторської заборгованості на 4 млн. 62,5 тис. грн, або на 34,7 %. Також зростання відмічено по вартості грошових коштів та поточних фінансових інвестицій на 395,6 тис. грн, або у 3,9 рази. Вартість інших оборотних активів збільшилась на 329,1 тис. грн, або у

3,2 рази.

У структурі майна ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр. переважає питома вага необоротних активів – 62,3 %, 70,2 % та 60,7 %.

Динаміка та структура джерел формування капіталу ТОВ «ХХХ» відображено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Динаміка та структура джерел формування капіталу
ТОВ «ХХХ» за 2019 – 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види пасивів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	сума, тис. грн	у % до під- сумку	суми, тис. грн	у %
Капітал – всього	61224,8	100,0	89746,2	100,0	105412,4	100	+44187,6	+72,2
1. Власний капітал	49708,6	81,2	66744,8	74,4	94714,4	89,9	+45005,8	+90,5
1.1. Зареєст- рований (пайовий) капітал	30	0,0	30	0,0	30	0,0	X	X
1.2. Нерозпо- ділений прибуток	45553,9	74,4	62590,1	69,7	90559,7	85,9	+45005,8	+98,8
2. Зобов'язан- ня і забезпечення	11516,2	18,8	23001,4	25,6	10698	10,1	-818,2	-7,1
2.1. Поточні зобов'язання і забезпечення	11516,2	18,8	23001,4	25,6	10698	10,1	-818,2	-7,1
2.1.1. Поточна кредиторська заборгованість	2985,5	4,9	20062,1	22,4	9362,3	8,9	+6376,8	У 3,1 р.

Аналіз даних табл. 3.2 показав, що загальна сума капіталу досліджуваного підприємства у 2021 р. збільшилась порівняно з 2019 р. на 44 млн. 187,6 тис. грн або на 72,2 %. Сума власного капіталу підприємства зросла на 45 млн. 5,8 тис. грн або на 90,5 %, за рахунок зареєстрованого капіталу та нерозподіленого прибутку. Сума зобов'язань та забезпечень ТОВ «ХХХ» у 2021 році порівняно з 2019 роком знизилась на 818,2 тис. грн, або на 7,1 % за рахунок суми поточних зобов'язань та забезпечень, які представлені поточною кредиторською

заборгованістю.

У структурі пасивів ТОВ «ХХХ» протягом 2019 – 2021 рр. переважає питома вага власного капіталу підприємства – 81,2 %, 74,4 % та 89,9 %.

Наступним етапом аналізу є оцінка розміру, структури (за видами) і динаміки дебіторської заборгованості ТОВ «ХХХ» з використанням прийомів горизонтального і вертикального аналізу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

**Динаміка та структура дебіторської заборгованості
ТОВ «ХХХ» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види дебіторської заборгованості	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Дебіторська заборгованість за продукцію	607,6	5,2	59,5	0,4	1743,3	11,1	+1135,7	У 2,9 р.
Дебіторська заборгованість за розрахунками:								
З бюджетом	-	-	-	-	3,8	0,0	х	Х
Інша поточна дебіторська заборгованість	11098,9	94,8	14633,5	99,6	14021,9	88,9	+2923	+26,3
Всього	11706,5	100,0	14693	100,0	15769	100,0	+4062,5	+34,7

Аналіз табл. 3.3 показав, що сума дебіторської заборгованості ТОВ «ХХХ» у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 4 млн. 62,5 тис. грн або на 34,7 %, за рахунок суми іншої поточної дебіторської заборгованості, яка зросла на 2 млн. 923 тис. грн, або на 26,3 % та за розрахунками з бюджетом, що зросли на 3,8 тис. грн.

Збільшення відмічено по заборгованості за продукцію ТОВ «ХХХ» на 1 млн. 135,7 тис. грн, або у 2,9 р.

У структурі дебіторської заборгованості за 2019 – 2021 рр. переважає частка іншої поточної дебіторської заборгованості – 94,8 %, 99,6 % та 88,9 %.

Склад, динаміку та структуру поточних і довгострокових зобов'язань та забезпечень представлено у табл. 3.4.

**Динаміка та структура зобов'язань та забезпечень
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. (станом на кінець року)**

Види зобов'язань	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Поточні зобов'язання, в т.ч. за:	2985,5	100	20062,1	100	9362,3	100	+6376,8	У 3,1 р.
товари, роботи, послуги	2356,5	78,9	19243,9	95,9	8299,6	88,6	+5943,1	У 3,5 р.
розрахунками з бюджетом	574,2	19,2	762,5	3,8	941,9	10,1	+367,7	+64,0
розрахунками зі страхування	11,5	0,1	10,1	0,1	25,8	0,3	+14,3	У 2,2 р.
розрахунками з оплати праці	43,3	1,5	45,6	0,2	95	1,0	+51,7	У 2,2 р.
Всього:	2985,5	100,0	20062,1	100,0	9362,3	100,0	+6376,8	У 3,1 р.

У 2021 р. порівняно з 2019 р. сума поточних зобов'язань збільшилась на 6 млн. 376,8 тис. грн або у 3,1 рази. У складі поточних зобов'язань збільшення відмічено по таких складових: сумі заборгованості за товари, роботи та послуги на 5 млн. 943,1 тис. грн або у 3,5 рази, за розрахунками з бюджетом на 367,7 тис. грн, або на 64 %.

Підвищення відмічено за розрахунками за страхуванням на 14,3 тис. грн або у 2,2 рази та за розрахунками з оплати праці на 51,7 тис. грн, або у 2,2 рази. Аналізуючи структуру поточної заборгованості, можна зробити висновок, що протягом досліджуваних років переважає частка заборгованості за товари, роботи та послуги – відповідно 78,9 %, 95,9 % та 88,6 %.

Фінансова стійкість підприємства визначається насамперед оптимальною структурою майна (активів) і джерел формування капіталу (пасивів). У фінансовому аналізі використовується система показників.

Проведемо аналіз фінансової стійкості з використанням показників структури джерел формування капіталу ТОВ «XXX», використовуючи дані табл. 3.5.

**Показники структури джерел формування капіталу
ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.**

Показники	Нормативне значення	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення (+; -) 2021 р. до 2019 р.
Коефіцієнт автономії	>0,5	0,812	0,744	0,899	+0,087
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	<0,5	0,188	0,256	0,101	-0,087
Коефіцієнт фінансового ризику	<1	0,232	0,345	0,113	-0,119
Коефіцієнт фінансової стабільності	>1	4,316	2,902	8,853	+4,537

Результати виконаних розрахунків свідчать про високий рівень фінансової стійкості ТОВ «XXX» за показниками структури джерел формування капіталу.

Так, значення коефіцієнта автономії вказує на те, що на кінець звітного року частка власного капіталу у валюті балансу становить 89 %, це на 0,087 пункт більше порівняно з 2019 роком.

Коефіцієнт концентрації позикового капіталу зменшився відповідно з 0,188 до 0,101, що свідчить про підвищення рівня фінансової незалежності підприємства від кредиторів.

Позитивними також є показники фінансового ризику та фінансової стабільності. Зокрема, коефіцієнт фінансового ризику знизився з 0,232 у 2019 році до 0,113 у 2021, при нормативі < 1.

Коефіцієнт фінансової стабільності протягом 2021 року є вище нормативного – на 7,853 пункти.

В цілому, можна зробити висновок, що показники структури капіталу є вище нормативного значення та свідчать про те, що ТОВ «XXX» є фінансово стійкий фінансовий стан та є незалежним від кредиторів.

Використаємо дані табл. 3.6 для оцінки платоспроможності ТОВ «XXX» систему показників, які мають назву коефіцієнтів ліквідності.

Показники оцінки ліквідності та платоспроможності**ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.**

Показники	Норматив- не значення	Роки			Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.
		2019	2020	2021	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	$>0,2$	0,012	0,013	0,050	+0,038
Проміжний коефіцієнт покриття	$>0,7$	1,041	0,652	1,569	+0,527
Загальний коефіцієнт покриття	$\geq 1,5$	2,003	1,162	3,875	+1,872
Коефіцієнт платоспроможності	$\geq 0,1$	0,012	0,013	0,050	+0,038
Коефіцієнт критичної ліквідності	$\geq 0,8$	1,583	0,958	2,914	+1,331

Станом на 2021 рік коефіцієнт абсолютної ліквідності є нижче нормативного на 0,150 пункти, тобто використавши грошові кошти підприємства не мало змогу погасити поточні зобов'язання (на 1 грн поточних зобов'язань припадало 0,05 грн грошових коштів).

Проміжний коефіцієнт покриття є вище нормативного у 2021 році на 0,869 пункти. Розрахований показник показав, що відповідно на 1 грн поточних зобов'язань припадало відповідно до 2021 року 1,57 грн (при нормативі $\geq 0,7$).

Загальний коефіцієнт покриття є вище нормативного протягом 2021 року. На 1 грн поточних зобов'язань у 2021 р. припадає 3,87 грн оборотних активів підприємства (при нормативі $\geq 1,5$).

3.2. Аналіз складу, структури та динаміки виробничих запасів

ТОВ «XXX», як і всі виробничі підприємства характеризуються використанням значної кількості матеріальних запасів, поєднанням їх з іншими видами ресурсів (земельні, трудові тощо), тому для їх оптимального та раціонального використання, необхідно систематично проводити аналіз й їх

оцінку.

Аналіз виробничих запасів ТОВ «XXX» має за мету вивчити тенденції про стан, рух і ефективність витрачання виробничих запасів та забезпечити ефективне виконання виробничої програми за рахунок зведення до мінімуму матеріальних витрат, зменшення обсягу виробничих запасів, зниження цін на ресурси та підвищення їх якості.

Мета аналізу показників використання виробничих запасів полягає в зниженні частки матеріальних витрат в собівартості продукції. Перелік напрямів економічного аналізу виробничих запасів може бути різним. Тому необхідно враховувати важливість та вплив аналізу виробничих запасів на підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності. Для характеристики ефективності використання виробничих запасів застосовуємо систему узагальнюючих показників.

Врахувавши мету аналізу виробничих запасів, проаналізуємо, перш за все, динаміку, склад, структуру оборотних активів ТОВ «XXX», використавши дані фінансової звітності за 2019 – 2021 рр. (табл. 3.7).

Таблиця 3.7

**Динаміка та структура оборотних активів ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр.
(станом на кінець року)**

Види оборотних активів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Виробничі запаси	4843,8	21,0	4708,5	17,6	10278,2	24,8	+5434,4	У 2,1 р.
2. Готова продукція	6230,9	27,0	7038,5	26,3	14393,2	34,7	+8162,3	У 2,3 р.
3. Поточна дебіторська заборгованість	11706,5	50,7	14693	55,0	15769	38,0	+4062,5	+34,7
4. Грошові кошти	137,1	0,6	290	1,1	532,7	1,3	+395,6	У 3,9 р.
5. Інші оборотні активи	149,9	0,6	7,2	0,0	479	1,2	+329,1	У 3,2 р.
Оборотні активи - всього	23068,2	100	26737,2	100	41452,1	100	+18383,9	+79,7

Отже, вартість оборотних активів ТОВ «XXX» збільшилася у 2021 році порівняно з 2019 роком на 18 млн. 383,9 тис. грн, або на 79,7 % рази за рахунок збільшення вартості виробничих запасів на 5 млн. 434,4 тис. грн, або у 2,1 рази, готової продукції на 8 млн. 162,3 тис. грн, або у 2,3 рази, поточної дебіторської заборгованості на 4 млн 62,5 тис. грн, або на 34,7 %, грошових коштів на 395,6 тис. грн, або у 3,9 рази та інших оборотних активів на 329,1 тис. грн, або у 3,2 рази.

Протягом досліджуваних років у структурі оборотних активів досліджуваного підприємства переважає частка поточної дебіторської заборгованості та готової продукції, яка склала на кінець 2021 року відповідно 38 % та 34,7 %.

Це є негативною ознакою ефективності використання запасів, оскільки накопичення готової продукції є однією з причин недоотримання грошових коштів від реалізації.

Використавши дані розділу «Виробничі запаси» Приміток до фінансової звітності ТОВ «XXX», проаналізуємо їх динаміку та структуру (табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Динаміка та структура запасів ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Види запасів	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Відхилення (+;-) 2021 р. до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
1. Сировина і матеріали	203	1,8	208	1,8	421	1,7	+218	У 2,1 р.
2. Паливо	896,3	8,1	964,5	8,2	2123,7	8,6	+1227,4	У 2,4 р.
3. Будматеріали	255,6	2,3	289,6	2,5	950,2	3,9	+694,6	У 3,7 р.
4. Запчастини	608,9	5,5	620,3	5,3	1900,6	7,7	+1291,7	У 2,1 р.
5. Матеріали сільгосп-призначення	1323,1	11,9	1450,6	12,3	2669,7	10,8	+1346,6	У 2,0 р.
6. МШП	236,4	2,1	201	1,7	402,7	1,6	+166,3	+70,3
7. Незавершене виробництво	1320,5	11,9	974,5	8,3	1810,3	7,3	+489,8	+37,1
8. Готова продукція	6230,9	56,3	7038,5	59,9	14393,2	58,3	+8162,3	У 2,3 р.
Всього	11074,7	100,0	11747	100,0	24671,4	100,0	+13596,7	У 2,2 р.

Аналіз динаміки, складу та структури виробничих запасів ТОВ «XXX» показав, що їх вартість у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась на 13 млн. 596,7 тис. грн, або у 2,2 рази.

В розрізі складових запасів відмічено зростання вартості: сировини і матеріалів на 218 тис. грн, або у 2,1 рази, палива на 1 млн. 227,4 тис. грн, або у 2,4 рази, будматеріалів на 694,6 тис. грн, або на у 3,7 рази, запчастин на 1 млн. 291,7 тис. грн або у 2,1 рази, матеріалів сільськогосподарського призначення на 1 млн. 346,6 тис. грн, або у 2,0 рази, МШП на 166,3 тис. грн, або на 70,3 %, малоцінних та швидкозношуваних предметів на 165 тис. грн, або на 15,7 %, незавершеного виробництва на 489,8 тис. грн, або на у 2,3 рази, готової продукції на 8 млн. 162,3 тис. грн, або у 2,3 рази.

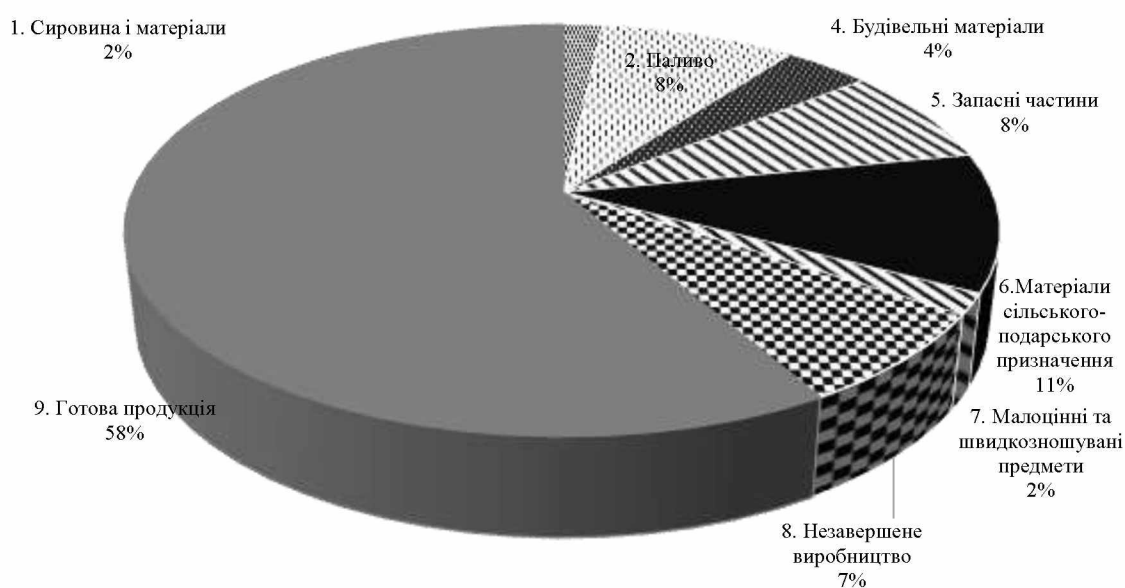

Рис. 3.2. Структура запасів ТОВ «XXX» станом на кінець 2021 р., %

У структурі запасів ТОВ «XXX» (рис. 3.2) протягом досліджуваних років переважала питома готової продукції, відповідно 56,3 %, 59,9 %, 58,3 %.

3.3. Забезпеченість суб'єкта господарювання виробничими запасами, аналіз їх використання та напрями оптимізації матеріального забезпечення підприємства

Аналіз забезпеченості ТОВ «XXX» запасами – перший крок до обґрунтування шляхів зниження матеріаломісткості продукції. В першу чергу досліджують показники якості матеріально-технічного постачання.

Перевірку реальності плану постачання запасів у ТОВ «XXX» доцільно почати вивченням норм і нормативів, що покладені в основу розрахунку потреби підприємства в запасах.

У подальшому порівнюють відповідність плану постачання необхідним залишкам запасів.

В питанні управління виробничими запасами сільськогосподарських підприємств важливою інформацією є формування необхідного обсягу та асортименту товарно-матеріальних цінностей для забезпечення безперервного процесу виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції з одночасною мінімізацією матеріальних витрат.

Для цього на складах сільськогосподарських підприємств завжди мають бути виробничі запаси в межах норм, передбачених потребами ТОВ «XXX».

У складських приміщеннях ТОВ «XXX» відбувається:

- оприбуткування виробничих запасів;
- зберігання, виробничих запасів;
- внутрішньогосподарська передача;
- відпуск на виробничі, загальновиробничі, адміністративні та інші потреби.

Використавши дані розділу 4 «Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб» форми № 50 с.-г. ТОВ «XXX» проаналізуємо склад матеріальних цінностей, які придбані для виробничих потреб (табл. 3.9).

Склад матеріальних цінностей, які придбані ТОВ «XXX» для виробничих потреб за 2019 – 2021 рр.

Матеріальні цінності	2019 р.		2020 р.		2021 р.	
	кіл-ть	сума, грн	кіл-ть	сума, грн	кіл-ть	сума, грн
Нафтопродукти, тонн						
бензин	15	470062	15	393800	21	685633
дизельне паливо	143	3226710	151	2514296	173	4214401
оливи (мастила)	16	118395	14	122595	17	198528
Добрива, ц						
сульфат амонію	-	-	34	17708	-	-
карбамід (сечовина)	-	-	13	9562	607	1492483
Аміак синтетичний рідкий	600	565000	1091	828892	500	700000
Аміачна селітра	30	28000	60	36015	18	18375
Карбамідно-аміачна суміш (КАС)	1195	911395	3409	1708974	2896	2635494
натроамофоска	741	857341	710	657075	958	1293135
хлористий калій					190	239875
Засоби захисту рослин						
інсектициди, кг	18	24319	-	-	-	-
інсектициди, л	530	470936	-	-	-	-
фунгіциди, л	540	121975	-	-	-	-
гербіциди, кг	11	120217	-	-	-	-
гербіциди, л	2920	875950	-	-	-	-
Регулятори росту рослин, л	1090	86267	-	-	-	-
Запасні частини до сільгосптехніки, штук						
шини для вантажних автомобілів	12	73800	14	86100	5	43917
шини для сільгоспмашин і тракторів	35	213430	30	189500	32	164593
Будівельні матеріали	х	20560	х	25066	х	30100
Лісо- та пиломатеріали	х	75300	х	80960	х	91005

Отже, основними видами матеріальних цінностей, які придбає ТОВ «XXX» є нафтопродукти (бензин, дизпаливо, оливи та мастила), добрива, запасні частини та будівельні матеріали.

Аналіз ефективного використання виробничих запасів тісно пов'язаний з дослідженням рівня витрачання матеріальних ресурсів. Його домінуючим напрямом є пошук джерел економії ресурсів і зниження матеріаломісткості готової продукції.

Аналіз витрат на матеріали, доцільно проводити у собівартості всієї товарної продукції за прямими статтями калькуляції.

Матеріальні витрати за всіма одноелементними статтями слід співставляти з плановими показниками, перераховуючи їх на весь фактичний обсяг виробництва продукції.

Можливі відхилення можуть бути зумовлені:

- 1) зміною обсягу виробництва товарної продукції;
- 2) зміною структури асортименту виробленої продукції;
- 3) зміною рівня матеріальних витрат у структурі собівартості одиниці продукції.

Рівень матеріальних витрат у собівартості товарної продукції формується під впливом процесів встановлення й дотримання відповідних норм витрат та дією цінового фактора, включно і комунальних тарифів.

Найбільш повно дані про витрати на виробництво продукції рослинництва і тваринництва містяться і у формі № 50-сг «Основні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20__рік» та первинних документах бухгалтерського обліку.

В цьому документі містяться відомості про витрати на основне виробництво всього, у тому числі на продукцію рослинництва і тваринництва, оплата праці, відрахування на соціальні заходи, насіння та посадкового матеріалу, кормів, мінеральних добрив, нафтопродуктів, електроенергії, палива, запасних частин, амортизацію основних засобів та ін.

Детальні відомості про склад витрат по окремих видах продукції містяться в первинних документах бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств. На основі групування витрат за економічними елементами можна охарактеризувати структуру собівартості продукції, яка визначається як відношення (у відсотках) окремих елементів витрат до загальної суми витрат на виробництво продукції.

ТОВ «XXX» займається виробництвом продукції рослинництва, тому більш детальний аналіз собівартості продукції з виділенням основних статей, здійснимо з використанням форми 50 с. – г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств» (табл. 3.10).

Динаміка та структура собівартості продукції рослинництва

ТОВ «ХХХ» за 2019– 2021 р.

Елементи витрат	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Зміни 2021 р. (+, -) до 2019 р.	
	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	сума, тис. грн	у % до суми	суми, тис. грн	у %
Прямі матеріальні витрати	16252,8	56,9	13151,6	47,4	16625,6	46,1	+372,8	+2,3
вартість насіння та посадкового матеріалу	6027,2	21,1	5095,1	18,4	5890,5	16,3	-136,7	-2,3
вартість мінеральних добрив	3275,5	11,5	2836,6	10,2	4258,3	11,8	+982,8	+30,0
вартість ПММ	4026,7	14,1	2450,8	8,8	3221,8	8,9	-804,9	-20,0
вартість решти матеріальних витрат	2923,4	10,2	2769,1	10,0	3255	9,0	+331,6	+11,3
Прямі витрати на оплату праці	1240,2	4,3	1470,2	5,3	2200,3	6,1	+960,1	+77,4
Інші прямі витрати та загально-виробничі витрати	11092,5	38,8	13102,2	47,3	17215,2	47,8	+6122,7	+55,2
відрахування на соціальні заходи	272,8	1,0	323,6	1,2	484	1,3	+211,2	+77,4
амортизація	2580,8	9,0	2061,9	7,4	5809,4	16,1	+3228,6	У 2,3 р.
оплата послуг сторонніх організацій	984,9	3,4	290,6	1,0	108	0,3	-876,9	-89,0
решта інших прямих та загально-виробничих витрат	7254	25,4	10426,1	37,6	10813,8	30,0	+3559,8	+49,1
Виробнича собівартість всього -	28585,5	100	27724	100	36041,1	100	+7455,6	+26,1

Аналіз динаміки та структури витрат собівартості продукції рослинництва ТОВ «ХХХ» показав, що її сума зросла у 2021 році порівняно з 2019 роком на 7 млн 455,6 тис. грн, або на 26,1 % за рахунок прямих матеріальних витрат на 372,8 тис. грн, або на 2,3 %, прямих витрат на оплату праці на 960,1 тис. грн, або на 77,4 %, інших прямих та загально-виробничих витрат на 6 млн 122,7 тис. грн, або 55,2 %.

Структура собівартості продукції рослинництва ТОВ «ХХХ»

представлено на рис. 3.3. Як показують дані рисунку, у структурі собівартості продукції рослинництва переважає частка інших прямих та загальновиробничих витрат – 48 % та матеріальних витрат – 46 %.

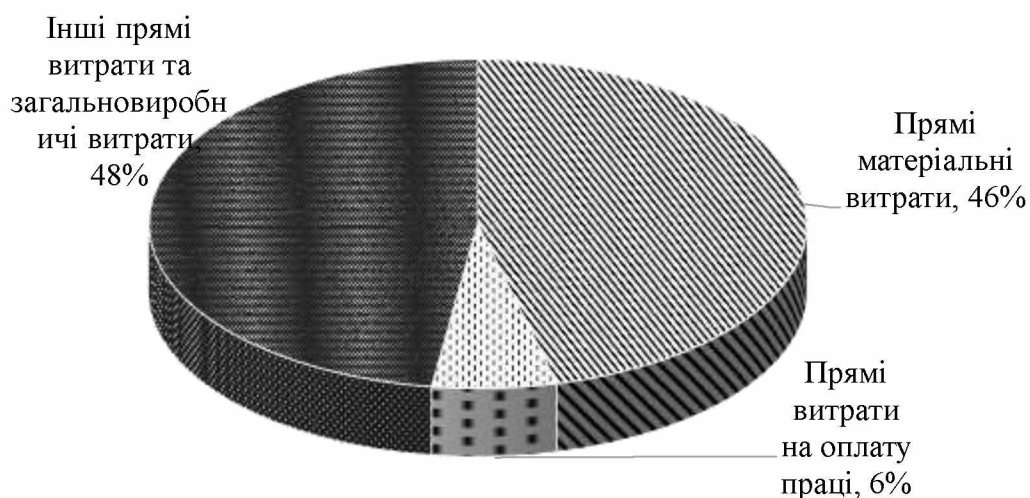

Рис. 3.3. Структура собівартості продукції рослинництва станом на 2021 р., %

Матеріальні витрати як складова собівартості є основними факторами, які впливають на рівень собівартості. В розрізі складових прямих матеріальних витрат зростання відмічено по вартості мінеральних добрив – на 30 % та інших прямих матеріальних витрат – на 11,3 %, при цьому вартість насіння зменшилася на 2,3 %, пально-мастильних матеріалів на 20 %.

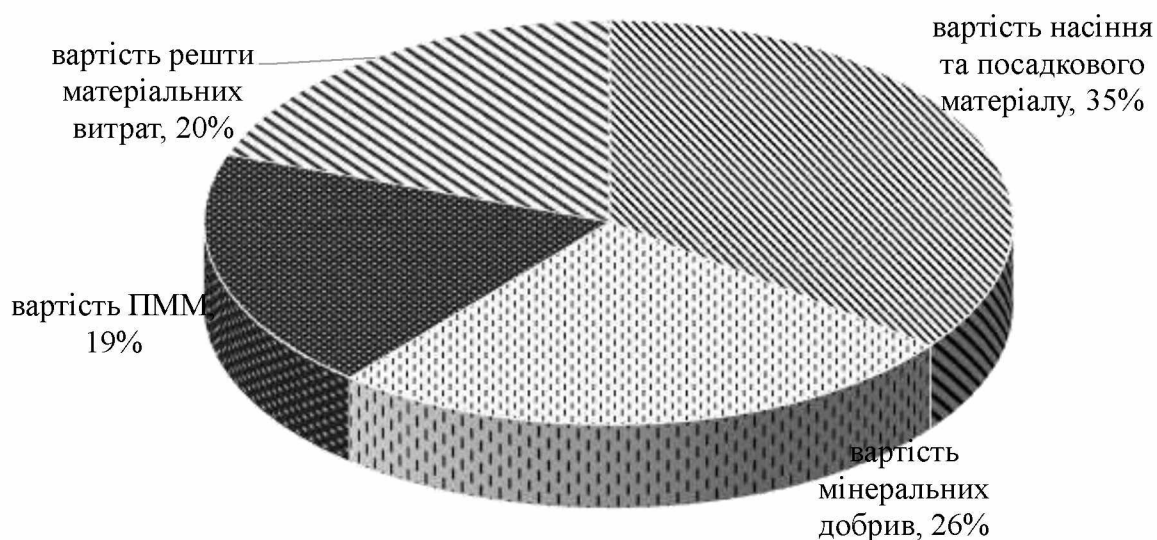

Рис. 3.4. Структура собівартості продукції рослинництва станом на 2021 р., %

У структурі матеріальних витрат, які включаються до собівартості

продукції рослинництва (рис 3.4) переважає частка насіння та посадкового матеріалу та мінеральних добрив.

У процесі аналізу також необхідно приділити належну увагу визначенню та інтерпретації питомої ваги матеріальних витрат у собівартості продукції.

Оскільки у структурі виробничої собівартості досліджуваних зернових культур, які вирощуються у ТОВ «XXX» займають матеріальні витрати (насіння, паливо, мінодобрива, органічні добрива, засоби захисту рослин тощо), доцільно проаналізувати вплив матеріальних витрат та матеріаловіддачі на обсяг виробництва продукції (озимої пшениці та кукурудзи на зерно) способом ланцюгових підстановок (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Вихідні та розрахункові показники для аналізу впливу матеріальних витрат та матеріаловіддачі на обсяг виробництва зернових культур ТОВ «XXX» за 2019, 2021 рр.

Назва показника та умовне позначення	Озима пшениця		Кукурудза на зерно	
	2019 р.	2021 р.	2019 р.	2021 р.
1. Вартість виробленої продукції у діючих цінах, тис. грн (ВП)	4267,5	3723,3	24320	20093,4
2. Вартість матеріальних витрат на виробництво, тис. грн (ВМ)	2638,6	2003	9595,3	10792,4
3 Матеріаловіддача, грн (МВ = ВП / ВМ)	1,62	1,86	2,53	1,86
4. Умовний показник виробництва продукції $ВП_{ум} = ВМ_1 \times МВ_0$	×	3239,5	×	27354,1

Загальна зміна вартості виробництва озимої пшениці ТОВ «XXX» у 2021 р. порівняно з 2019 р., тис. грн:

$$\Delta ВП = ВП_1 - ВП_0 \quad (3.1)$$

$$\Delta ВП = ВП_1 - ВП_0 = 3723,3 - 4267,5 = -544,2,$$

у тому числі за рахунок:

1) зменшення матеріальних витрат:

$$\Delta ВП_{ВМ} = ВП_{ум} - ВП_0 \quad (3.2)$$

$$\Delta ВП_{ВМ} = 3239,5 - 4267,5 = -1028,$$

2) збільшення вартості одиниці сировини (матеріалів):

$$\Delta ВП_{МВ} = ВП_1 - ВП_{ум} \quad (3.3)$$

$$\Delta\Pi_{\text{MB}} = 3723,3 - 3239,5 = +483,8.$$

Перевірка розрахунку:

$$\Delta\Pi = \Delta\Pi_{\text{BM}} + \Delta\Pi_{\text{MB}} \quad (3.4)$$

$$\Delta\Pi = -1028 + 483,8 = -544,2.$$

Отже, виробнича собівартість озимої пшениці ТОВ «XXX» знизилася у 2021 році порівняно з 2019 роком на 544,2 тис. грн, в тому числі за рахунок зменшення вартості матеріальних витрат, виробнича собівартість зменшилася на 1 млн 28 тис. грн, за рахунок збільшення матеріаловіддачі, виробнича собівартість зросла на 483,8 тис. грн. Перевірка підтвердила правильність розрахунків.

Загальна зміна вартості виробництва кукурудзи на зерно у 2021 р. порівняно з 2019 р., тис. грн:

$$\Delta\Pi = 20093,4 - 24320 = -4226,6,$$

у тому числі за рахунок:

1) збільшення матеріальних витрат:

$$\Delta\Pi_{\text{BM}} = 27354,1 - 24320 = +3034,1,$$

2) збільшення вартості одиниці сировини (матеріалів):

$$\Delta\Pi_{\text{MB}} = 20093,4 - 27354,1 = -7260,7.$$

Перевірка розрахунку: $\Delta\Pi = -1688 + (-316,7) = -2004,7.$

Отже, виробнича собівартість кукурудзи на зерно ТОВ «XXX» зменшилася у 2021 році порівняно з 2019 роком на 4 млн 226,6 тис. грн, в тому числі за рахунок зростання вартості матеріальних витрат, виробнича собівартість зросла на 3 млн 34,1 тис. грн, за рахунок скорочення матеріаловіддачі, виробнича собівартість зменшилася на 2 млн 4,7 тис. грн. Перевірка підтвердила правильність розрахунків. У подальшому можна проводити поглиблений факторний аналіз впливу на показники матеріалоємності та матеріаловіддачі ряду зовнішніх та внутрішніх чинників діяльності ТОВ «XXX». Матеріаломісткість продукції є вартісним показником, який відображає рівень матеріальних витрат (без амортизації) на кожну гривню товарної продукції та розраховується як відношення суми всіх матеріальних витрат до вартості

товарної продукції. Матеріаловіддача - величина зворотна матеріалоемності - відношення обсягу продукції до матеріальних витрат. За даними табл. 3.12 проведемо аналіз динаміки показників наявності та використання матеріальних оборотних активів ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Таблиця 3.12

Динаміка показників наявності та використання матеріальних оборотних активів ТОВ «XXX» за 2019 – 2021 рр.

Показник	Роки			Відхилення 2021 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	абсолютне	відносне, %
A	1	2	3	4	5
Вихідна інформація та показники наявності матеріальних оборотних активів, тис. грн					
1. Чистий дохід від реалізації продукції, робіт та послуг, тис. грн	48261,7	58396,4	74246,7	+25985	+53,8
2. Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)	32738,4	27765,2	29047,9	-3690,5	-11,3
3. Прибуток від операційної діяльності	12544,6	28117	41261,3	+28716,7	У 3,3 р.
4. Матеріальні витрати	15195,1	16374,7	21105,6	+5910,5	+38,9
5. Середньорічна вартість матеріальних оборотних активів	12784,3	11410,85	18209,2	+5424,9	+42,4
5.1. Середньорічна вартість виробничих запасів	5349,8	4776,15	7493,35	+2143,55	+40,1
5.2. Середньорічна вартість готової продукції і товарів	7434,5	6634,7	10715,85	+3281,35	+44,1
Показники використання матеріальних оборотних активів					
6. Коефіцієнт накопчення запасів	0,720	0,720	0,699	-0,020	x
7. Коефіцієнт обертання матеріальних оборотних активів	3,775	5,118	4,077	+0,302	x
8. Тривалість одного обороту матеріальних оборотних активів, днів	97	71	90	-7	-7,4
Тривалість одного обороту виробничих запасів	60	63	94	+34	+57,9
9. Матеріаловіддача, грн	2,15	1,70	1,38	-0,778	-36,1
10. Матеріаломісткість, грн	0,46	0,59	0,73	+0,262	+56,5
11. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, %	46,4	59,0	72,7	x	x
12. Отримано прибутку (збитку) від операційної діяльності на 1 грн матеріальних витрат, грн	0,83	1,72	1,95	+1,13	У 2,4 р.

Аналіз вихідної інформації для аналізу динаміки та показників наявності та використання матеріальних оборотних активів показав у 2021 році порівняно

з 2019 роком як зростання, так і зниження показників.

Зокрема, збільшилася сума чистого доходу ТОВ «XXX» на 25 млн. 985 тис. грн, або на 53,8 %, прибутку від операційної діяльності на 28 млн. 716,7 тис. грн, або на у 3,3 рази, матеріальних витрат на 5 млн. 910,5 тис. грн, або на 38,9 %, середньорічна вартість виробничих запасів на 2 млн. 143,55 тис. грн, або на 40,1 %, середньорічна вартість готової продукції на 3 млн. 281,35 тис. грн, або на 44,1 %. Зменшення відмічено по сумі собівартості реалізованої продукції на 3 млн. 690,5 тис. грн, або на 11,3 %.

Зазначені зміни супроводжуються зменшенням коефіцієнта накопичення запасів ТОВ «XXX» на 0,02 пункти.

Коефіцієнт обертання матеріальних оборотних коштів ТОВ «XXX» збільшився з 3,775 у 2019 році до 4,077 у 2021 році, тобто на 0,302 пункти, відповідно тривалість одного обороту матеріальних оборотних активів знизилась на 7 дні або на 7,4 %. Вказані зміни показників свідчать про прискорення оборотності, що пояснюється випереджаючим підвищенням суми чистого доходу від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг (на 53,8 %) порівняно з зростанням середньорічної вартості оборотних активів (на 42,4 %)

Матеріаломісткість продукції ТОВ «XXX» показує, що частка витрат матеріальних ресурсів (основних і допоміжних матеріалів, палива, енергії) на виготовлення одиниці продукції у загальних витратах є невисоким. Зокрема, у 2021 році цей показник склав 0,73 грн, що на 0,26 грн більше порівняно з 2019 роком у зв'язку з зростання матеріальних витрат на 38,9 %.

Матеріаловіддача характеризує ефективність використаних предметів праці ТОВ «XXX», тобто показує, скільки вироблено продукції з одиниці витрачених матеріалів. Отже, у 2021 році на 1 грн матеріальних витрат припадає 1,38 грн виробленої продукції, що на 0,78 грн менше порівняно з 2019 роком.

Динаміка показників матеріаломісткості та матеріаловіддачі позитивно характеризують використання матеріальних ресурсів, що пов'язано із зменшенням матеріаловіддачі та збільшенням матеріаломісткості.

Показник прибутку (збитку) від операційної діяльності ТОВ «XXX» на

1 грн матеріальних витрат збільшився у 2021 році порівняно з 2019 роком на 1,13 грн, або у 2,4 рази, що пояснюється випереджаючими темпами зростання прибутку від операційної діяльності (у 3,3 рази) порівняно з зростанням середньорічної вартості оборотних активів (42,4 %).

З використанням інформації табл. 3.12 за допомогою способу ланцюгових підстановок визначимо вплив факторів на зміну тривалості одного обороту виробничих запасів за 2019 і 2021 рр.

Модель факторного аналізу тривалості одного обороту виробничих запасів ТОВ «XXX»:

$$T = \frac{360 \times \overline{OA}}{CB} \quad (3.5)$$

де T – тривалість одного обороту виробничих запасів, днів;

$B3$ – середньорічна вартість виробничих запасів, тис. грн;

CB – собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.

За даними табл. 3.12 розрахуємо показники тривалості одного обороту виробничих запасів ТОВ «XXX», днів:

$$T_0 = (365 \times B3_0) / CB_0 = (365 \times 5349,8) / 32738,4 = 60$$

$$T_{ym} = (365 \times B3_1) / CB_0 = (365 \times 7493,35) / 32738,4 = 84$$

$$T_1 = (365 \times B3_1) / CB_1 = (365 \times 7493,35) / 29047,9 = 94.$$

Загальна зміна (+;-) тривалості одного обороту виробничих запасів ТОВ «XXX», днів:

$$\Delta T = T_1 - T_0. \quad (3.6)$$

$$\Delta T = 94 - 60 = +34.$$

У тому числі за рахунок факторів:

1. Середньорічної вартості виробничих запасів:

$$\Delta T_{OA} = T_{ym} - T_0; \quad (3.7)$$

$$\Delta T_{OA} = 84 - 60 = +24.$$

2. Чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta T_{\text{чд}} = T_1 - T_{\text{ум}}. \quad (3.8)$$

$$\Delta T_{\text{чд}} = 94 - 84 = +10.$$

Уповільнення оборотності виробничих запасів ТОВ «XXX» на 34 дні відбулося під впливом наступних факторів:

- в результаті підвищення середньорічної вартості виробничих запасів на 2 млн. 143,55 тис. грн або на 40,1 %, тривалість одного обороту збільшилася на 24 дні;

- зменшення собівартості реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 3 млн. 690,5 тис. грн, або на 11,3 %, тривалість одного обороту збільшилась на 10 днів.

Нестача запасів супроводжується низьким рівнем їх використання. Натомість надлишок запасів свідчить про їх неефективне використання. Обидві з охарактеризованих вище ситуацій не дозволять аграрним підприємствам сформувати оптимальні розміри матеріальних витрат у собівартості продукції. На нашу думку, напрями оптимізації матеріальних запасів агроформувань необхідно пов'язати з: оперативним отриманням інформації про рух матеріальних запасів у розрізі кількості, асортименту, якісних показників та місць зберігання; аналізом залишків та руху запасів, що обліковані з попередніх періодів; реальною оцінкою вартості складських запасів; проведенням аналізу ефективності використання матеріальних запасів; оптимальним вибором методу оцінки вибуття запасів; створенням системи внутрішньогосподарського контролю руху запасів; дотриманням встановлених норм витрачання матеріалів; своєчасністю складання та подання звітності про рух запасів.

ВИСНОВКИ

Одержані результати проведеного дослідження дають змогу зробити такі висновки:

Діяльність підприємства неможлива без ресурсів, запаси якраз і є частиною тих ресурсів, що мають забезпечити безперервність виробничого процесу. Запаси є у підприємств усіх галузей, в тому числі і досліджуваного підприємства - ТОВ «XXX».

Розглянуто економічний зміст виробничих запасів, методи їх оцінки, нормативне та інформаційне забезпечення обліку виробничих запасів. Для ТОВ «XXX» виробничі запаси – це предмети праці, які представлені паливом, тарою, будівельними матеріалами, матеріалами сільськогосподарського призначення, які використовуються у виробництві рослинницької продукції.

Встановлено, що бухгалтерський облік у ТОВ «XXX». ведеться згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Наказу «Про облікову політику». Адже, формування на підприємстві облікової політики є дуже відповідальним завданням, яке полягає не тільки у застосуванні принципів ведення бухгалтерського обліку, складання і подання бухгалтерської фінансової звітності, а й у виборі методів та процедур опрацювання облікової інформації.

Ведення обліку здійснюється у відповідності до Наказу про облікову політику та розробленого графіку документообігу (перелік первинних документів; час їх просування та обробки; посадових осіб, відповідальних за їх складання; строк обробки й проходження документів у межах АРМ-ів бухгалтера).

Бухгалтерський облік у товаристві здійснюється з використанням програмного продукту «1 С: Підприємство 8.3». Автоматизація бухгалтерського обліку знаходиться на достатньому рівні, що уможливорює істотно полегшити трудомісткі розрахунки, підвищити оперативність та точність облікової інформації та здійснити фінансовий аналіз діяльності підприємства та пошуку

резервів щодо підвищення його ефективності.

Аналітичний облік будівельних матеріалів та запасних частин досить складний та громіздкий, адже відображує технічну й економічну характеристику об'єктів, їх місцезнаходження, первісну оцінку та оцінку вибуття. Усі господарські операції на основі складених первинних документів переносяться до електронних документів програмного продукту «1С: Підприємство 8.3», звідки автоматично переносяться до відповідних Журналів-ордерів та відомостей програми, а з них до Головної книги та регламентованої звітності.

Обліковий процес обліку виробничих запасів закінчується складанням звітності. Інформація щодо запасів знайшла своє відображення у формах фінансової звітності, зокрема у формі 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан); у формі 2 Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід); та формі 5 Примітки до річної фінансової звітності.

Проведено діагностику фінансового-економічної діяльності ТОВ «XXX» за 2019 - 2021 рр. У результаті проведеного дослідження встановлено: вартість майна ТОВ «XXX» порівняно з 2019 роком збільшилася на 72,2 %; у структурі майна переважає частка необоротних активів (на кінець 2021 р. частка склала 60,7 %); у складі джерел формування капіталу переважає частка власного капіталу підприємств – 81,2 %, 74,4 %, 89,9 %; на 2021 рік фінансовий стан ТОВ «XXX» можна охарактеризувати як ліквідний та платоспроможний.

Аналіз виробничих запасів підприємства показав, що:

- вартість оборотних активів збільшилася у 2021 році порівняно з 2019 роком на 79,7 %, у їх структурі переважає частка поточної дебіторської заборгованості та готової продукції, яка склала на кінець 2021 року відповідно 38 % та 34,7 %. Це є негативною ознакою ефективності використання запасів, оскільки накопичення готової продукції є однією з причин недоотримання грошових коштів від реалізації.

- вартість запасів у 2021 році порівняно з 2019 роком збільшилась у 2,2 рази. У структурі запасів протягом досліджуваних років переважала питома готової продукції, відповідно 56,3 %, 59,9 %, 58,3 %.

- основними видами матеріальних цінностей, які придбає «ХХХ» є нафтопродукти (бензин, дизпаливо, оливи та мастила), добрива, запасні частини та будівельні матеріали.

- матеріальні витрати як складова собівартості є основними факторами, які впливають на рівень собівартості. В розрізі складових прямих матеріальних витрат зростання відмічено по вартості мінеральних добрив – на 30 % та інших прямих матеріальних витрат – на 11,3 %, при цьому вартість насіння зменшилася на 2,3 %, пально-мастильних матеріалів на 20 %. У структурі матеріальних витрат, які включаються до собівартості продукції рослинництва переважає частка насіння та посадкового матеріалу та мінеральних добрив.

- динаміка показників матеріаломісткості та матеріаловіддачі позитивно характеризують використання матеріальних ресурсів, що пов'язано із зменшенням матеріаловіддачі та збільшенням матеріаломісткості.